

**T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**İMAM NESÂÎ'NİN SÜNEN ADLI ESERİ BAĞLAMINDA
BAZI FIKHÎ GÖRÜŞLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

İREM NUR KÖSE

AMASYA-2022

Temmuz-2022

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İMAM NESÂÎ’NİN SÜNEN ADLI ESERİ BAĞLAMINDA
BAZI FIKHÎ GÖRÜŞLERİ

Hazırlayan
İrem Nur KÖSE

Tez Danışman
Doç. Dr. Murat POLAT

AMASYA-2022

ETİK BEYAN

Tezimin içerdiki yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 22/07/2022

İrem Nur KÖSE

TEZ ONAY SAYFASI

İrem Nur KÖSE tarafından hazırlanan İmam Nesâî'nin Sünen Adlı Eseri Bağlamında Bazı Fıkhî Görüşleri başlıklı bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile 22/06/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman: Doç. Dr. Murat POLAT

Üye: Doç. Dr. Abdulkadir TEKİN

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ÇOLAK

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. 22/07/2022

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Nevzat AYDIN

ÖZET

İMAM NESÂÎ’NİN SÜNEN ADLI ESERİ BAĞLAMINDA BAZI FIKHÎ GÖRÜŞLERİ

İrem Nur KÖSE

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Haziran/2022

Danışman: Doç. Dr. Murat POLAT

İslâmiyet’in ilk zamanlarından itibaren Hz. Peygamber’in hadisleri gerek hafızalara kazınmak gerekse kaleme alınmak suretiyle korunmaya gayret edilmiştir. Çünkü Hz. Peygamber’in bütün davranışları hayatın her devrinde odak noktası olmuştur. Özellikle Hadis ilminin ortaya çıkma aşaması ile tedvin ve tasnif dönemlerinde pek çok eser türü yazılmıştır. Bu eser türlerinden en önemli olanı da şüphesiz sünen adlı eserlerdir. Sünen türü eserlerin başında ise hafızalara Nesâî’nin kaleme almış olduğu “Sünen” adlı eser gelmektedir. Zira söz konusu telif, İslami ilimler içerisinde çok önemli bir paya sahiptir. Kütüb-i Sitte içerisinde zikredilmesi bu tezi desteklemektedir. Ayrıca bu eserin başta Hadis ve Tefsir ilmine katkısı olduğu kadar Fıkıh ilmine de katkısı yadırganmayacak kadar ehemmiyetlidir. İmam Nesâî ismi geçen eserinde sadece hadis rivayetinde bulunmamış, aynı zamanda yer yer bazı meselelerde fıkhi düşüncelerini de açıklamıştır.

Bu çalışmamızda Sünen adlı eserde konunun sınırlandırılması adına İmam Nesâî’nin nikâh, alışveriş ve zînet meseleleri üzerine ileri sürdüğü hükümlere değinilmiştir. Ayrıca söz konusu bu hükümleri diğer mezheplerle mukayesesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nesâî, es-Sünen, Alışveriş, Nikâh, Zînet.

ABSTRACT

SECTIONAL EXAMINATION OF SOME FIQH OPINIONS OF IMAM NESAI IN THE WORK OF SUNEN

İrem Nur KÖSE

Amasya University, Institute of Social Sciences

Department of Basic Islamic Sciences, M.A., July/2022

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Murat POLAT

From the early days of Islam, Hz. Efforts were made to preserve the hadiths of the Prophet both by being memorized and by being written down. Because Hz. All the behaviors of the Prophet have been the focal point in every period of his life. Especially, many types of works were written during the emergence of the science of hadith and during the tadwin and classification periods. Undoubtedly, the most important of these types of works is the works called "Sünen". At the beginning of the works of the Sunen type, the work called "Sünen" written by Nesâi comes to mind. Because the copyright in question has a very important share in Islamic sciences. Its mention in Kutub-i Sitte supports this thesis. In addition, the contribution of this work to the science of Fiqh, as well as its contribution to the science of Hadith and Tafsir, is so important that it cannot be ignored. Imam Nesai did not only narrate hadith in his work, but also explained his fiqh thoughts on some issues from time to time.

In this study, in order to limit the subject in the work called Sunen, the provisions of Imam Nesai on the issues of marriage, shopping and adornment are mentioned. In addition, these provisions were compared with other sects.

Keywords: Nesai, es-Sunan, Shopping, Marriage, Zînet.

ÖN SÖZ

Sünen adlı kitaplar sadece Hz. Peygamber’e (s.a.v) ait söz, fiil ve takrirlerden oluşmaktadır. İslam Dininin önemli kaynakları arasında sayılan pek çok sünen türü eser yazılmış olsa da Kütüb-i Sitte içinde bulunan dört meşhur sünen, diğer tür eserlere nazaran daha çok tanınmış ve önem kazanmıştır. Böylesine önemli bir eserin sahibi olan İmam Nesâî’nin fıkhi düşüncelerinin okurların istifadesine sunulması önem arz etmektedir. Yapılan alan taramasında Arap dünyasında İmam Nesâî’nin fıkhi yönünü ele alan bir iki çalışmaya ulaşılmıştır. Bunlardan birisi Ali b. Fahd b. Abdullah er-Reşûdî’ye ait “Fıkhu’l-İmam en-Nesâî” adlı Yüksek Lisans çalışmasıdır. Diğeri Şakir Reşid’e ait “Fıkhu’l-İmam en-Nesâî” adlı bir makaledir. Bir diğeri ise Ahmed b. Salih b. Ahmed el-Asker’e ait “Fıkhu’l-İmam en-Nesâî” adlı çalışmadır. Ayrıca bir de Abdülaziz b. Abdullah el-Veşmî’ye ait “Fıkhu’l-İmam en-Nesâî” adlı Yüksek Lisans çalışmasıdır. Her dört çalışma da İmam en-Nesâî’nin fıkhi görüşlerini dar açıdan değerlendirmiş, sadece bazı fıkhi görüşlerini ele almakla yetinmişlerdir. Ülkemizde ise İmam Nesâî’nin fıkhi yönünü ele alan bir çalışmanın olmaması bizi bu alanla ilgili bir araştırma yapmaya sevk etmiştir. Böylelikle ülkemizde İmam en-Nesâî’nin sadece hadisçilik yönünü değil fıkıhçı yönünü de gündeme getirmek amaçlanmıştır. Bu minvalde çalışmamızda Kütüb-i Sitte içerisinde yer alan İmam Nesâî’ye ait olan *es-Sünen* adlı eseri incelenip bazı alanlarına ait (nikâh, zînet, alışveriş) fikhî görüşler tespit edilmiş, akabinde bu görüşleri dört mezhebin görüşleriyle mukayese edilmiştir. Mezheplerin mukayesesini yapılırken de Abdurrahman el-Cezerî’nin “Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı” ve İbrahim b. Muhammed el-Halebî’nin “ Mülteka el-Ebhur” adlı eserinden yararlanılmıştır.

Çalışma konumuzun belirlenmesinden tezin tamamlanmasına kadar olan süreçte, akademik bilgi ve engin tecrübeleriyle yardımcı olan, hiçbir zaman desteğini esirgemeyerek bu ilmi yolculukta rehberlik eden danışman hocam Doç. Dr. Murat POLAT hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte kendisiyle istişare ettiğim, her an bana destek olan ve motive eden arkadaşım Emre HEZENCİ, Fatma GEL’e ve dualarıyla güç bulduğum insanlara da teşekkür ederim. Son olarak da hayatımın her evresinde olduğu gibi yüksek lisans eğitimim

evresinde de maddi ve manevi himmetlerini uzak tutmayan canım anneme, babama ve tüm aile fertlerime sonsuz şükranlarımı sunarım.

İrem Nur KÖSE

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1

I.BÖLÜM

1. İMAM NESÂÎ'NİN HAYATI, İLMÎ KİŞİLİĞİ VE VEFATI	2
1.1. Hayatı.....	2
1.2. İlmi Kişiliği.....	2
1.3. Eserleri	3
1.3.1. es-Sünen (el-Müctebâ)	3
1.3.2. es-Sünenü'l-Kübrâ	3
1.3.3. Kitâbü't-Tefsîr (Tefsîrû'n-Nesâî).....	3
1.3.4. Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle.....	4
1.3.5. el-Cerh ve't-Ta'dil.....	4
1.3.6. Fezâilü's-Sahâbe	4
1.3.7. Fezâilü'l-Kur'ân	4
1.3.8. Hasâisu Emiri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib (r.a.).....	5
1.3.9. Ed-Du'afâ ve'l-Metrûkîn.....	5
1.3.10. Tabakât	5
1.3.11. Tesmiyetü's-Şüyûh.....	5
1.3.12. el- Künâ	5
1.3.13. Zikru Men Hadese Anhu İbn Ebî Arûbe	6
1.3.14. Kitâbü't-Tıbb li'n-Nisâ	6
1.3.15. Kitâbü'l-Cum'a	6
1.4. İlim Talep Ettiği Hocaları	6
1.5. Talebeleri	7
1.6. Vefatı	7
1.7. İmam Nesâî'nin "Es-Sünen" Adlı Eseri	8

1.7.1. Eserin Genel Özellikleri.....	8
1.8. Sünen-i Nesâî'nin Şerhleri.....	9
1.8.1. Teysîrû'l-yüsrâ şerhu'l-Müctebâ.....	9
1.8.2. Zehrû'r-rubâ 'ale'l-Müctebâ	9
1.8.3. el-İm'ân fî şerhi Süneni (Muşannefi)'n-Nesâ'î.....	9
1.8.4. Şürûku envâri'l-mineni'l-kübrâ.....	9
1.8.5. Zâhîretü'l-'uqbâ fî şerhi'l-Müctebâ	10
1.8.6. Sindî Haşiye	10

II. BÖLÜM

2. İMAM NESÂÎ'NİN SÜNEN ADLI ESERİ BAĞLAMINDA BAZI FIKHI GÖRÜŞLERİ.....	11
2.1. Evlilik.....	11
2.1.1. Hz. Peygamber'in (s.a.v) Çok Eşle Evliliği	11
2.1.2. Bakire Bir Kadınla Evlenmeyi Teşvik	13
2.1.3. Hür Bir Kadının Azatlı Bir Köle ile Evlenmesi	14
2.1.4. Kısır Kadınla Evlenmenin Mekruh Olması.....	15
2.1.5. Zina Eden Kadınla Evlilik.....	16
2.1.6. Evlenilecek Kıza Önceden Bakmak	18
2.1.7. Şevval Ayında Yapılan Evlilik.....	20
2.1.9. İhramda Olan Kişinin Nikâhı	21
2.1.10. Evlilikte Bekâr Kızın İzninin Alınması.....	23
2.2. Alışveriş	25
2.2.1. Helal Kazanca Teşvik.....	26
2.2.2. İkâle Hakkı	28
2.2.3. Satışta Aldatmaca	30
2.2.4. Tasriye'nin Yasaklanması	32
2.2.5. Şehirlinin Köylü Adına Satış (Simsarlık) Yapması	35
2.2.6. Olgunlaşmamış Meyvenin Satışı.....	36
2.2.7. Yaş Hurmada Ariyye Usûlü Satış	38
2.2.8. Altın ve Gümüşü Veresiye Satmak	40
2.2.9. Müdebber Kölenin Satışı.....	41
2.2.10. Köpek Satmanın Hükmü	42
2.3. ZİNİT (SÜSLENME)	43

2.3.1. Saf İpek Giymenin Yasaklanması	43
2.3.2. İpek Giyilmesine Ruhsat Verilmesi	45
2.3.3. Usfur/Aspur İle Boyanmış Elbiseler Giymenin Yasaklanması.....	47
2.3.4. İzârı Yerde Sürümek	48
2.3.5. Resim ve Heykelin Hükmü	50
SONUÇ.....	53
KAYNAKÇA	55
ÖZGEÇMİŞ.....	62

KISALTMALAR DİZİNİ

b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
H.z.	: Hazreti
ö.	: Ölüm tarihi
r.a.	: Radıyallahu anh/anhu
s.a.v.	: sallallahü aleyhi ve sellem
thk.	: Tahkik eden
trc.	: Tercüme eden
tsz.	: Tarihsiz
v.d.	: Ve diğerleri
y.y.	: Yayınevi yok

GİRİŞ

Hz. Peygamber'in (s.a.v) hayatı ve kişiliği yaşadığı dönemden günümüze kadar insanlık tarafından hep ilgi odağı olmuştur. Bu ilgi Hz. Peygamber (s.a.v) hayattayken sahâbeden bazılarını onun yaptıklarını ve söylediklerini en ince ayrıntısına kadar kaydetmeye itmiştir. Bu kayıt altına alınan bilgi ve hükümler nesilden nesile gerek sözlü gerekse yazılı olarak nakledilmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v) dar-ı bekaya irtihal ettikten sonra İslâmiyet'in geniş coğrafyalara yayılmasıyla birlikte, Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet edilen bu bilgi ve hükümlerin ona isnadı noktasında şüpheleri arttırmış, bu durum farklı ilim dallarının doğmasına sebep olmuştur. Bu ilim dallarından birisi de İslam hukuku, yani fıkıh ilmidir.

İslam fıkıhı yapısı, içeriği, usulü ve kavramları itibariyle diğer hukuk çeşitlerine göre orijinal bir hüviyete sahiptir. Bu kıvama gelmesinde elbette fukahaların büyük katkısının olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu fukahadan birisi de İmam Nesâî'dir. Kaleme aldığı "es-Sünen" adlı eser daha çok hadis ilmiyle ilgili olsa da onun aynı zamanda orijinal bir fıkıhçı kimliğe sahip olduğunu ispatlamaktadır. O halde böylesine önemli fikhî görüşleri barındıran söz konusu eserin fikhî açıdan irdelenmesi önem arz etmektedir.

Tezimiz bir giriş ile iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İmam Nesâî'nin kısaca hayatı, ders aldığı hocaları, ders verdiği talebeleri, eserleri ve "es-Sünen" adlı eserin genel özellikleri, onun üzerine yapılan şerh çalışmaları ve kitap başlıkları ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise tezimizin asıl konusu olan İmam Nesâî'nin kaleme almış olduğu "es-Sünen" adlı eserinde geçen bazı fikhî görüşlerine ve diğer ulema ve müçtehitlerle mukayesesine yer verilmiştir.

I.BÖLÜM

1. İMAM NESÂÎ'NİN HAYATI, İLMİ KİŞİLİĞİ VE VEFATI

1.1. Hayatı

Kaynaklarda âlimin künyesi farklı şekilde ifade edilmekle beraber asıl adı, Ebû Abdurrahman b. Şuayb b. Ali¹ b. Sinan b. Dinâr el-Horasanî en-Nesâî'dir.² İmam Nesâî, hicrî 215 senesinde Horasan'ın Nesâ adlı şehrinde doğmuştur.³ Doğduğu şehre nispetle de Nesâî denmiştir.⁴ Müslümanların Horasan'ı işgal ettiği sırada, erkeklerin hanımlarını bırakıp şehirden kaçmalarından dolayı, şehir bu isimle anılmıştır.⁵ Nesâî küçük yaşlarda Kur'an'ı hıfzetmiş, on beş yaşına geldiğinde meşhur muhaddis Kuteybe b. Said'den ders almaya başlamış ve bu ilim tahsili on dört ay sürmüştür.⁶ Kendi memleketinde temel dini bilgileri aldıktan sonra daha derin ilim tahsil etmek için başta Horasan, Mısır, Irak, Kûfe ve Hicaz olmak üzere pek çok şehre gitmiş ve buradaki âlimlerden dersler almıştır. Bu ilim yolculuğunun sonunda eserlerini de telif edeceği Mısır'a yerleşen Nesâî'nin şöhretini duyan pek çok talebe, hadis başta olmak üzere ilim talep etmek için onun yanına gelmiştir.⁷ O halde İmam Nesâî'nin, hayatının son zamanlarını eser yazmaya ve talebe yetiştirmeye adanmış söylenebilir.

1.2. İlmî Kişiliği

Nesâî, kaynaklarda heybetli, ağırbaşlı, yakışıklı, kırmızı ve parlak yüzlü olarak tarif edilmiştir. Aynı zamanda temizliğe büyük önem veren âlim, güzel ve temiz elbiseler

¹ M.Yaşar Kandemir "Nesâî" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), XXXII/563.

² Ebû'l-Fidâ' İmadüddin İsmail b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr el-Kureşî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, (Beyrut: y.y., 1977), XI/123.

³ Kandemir, "Nesâî" *DİA*, XXXII/563.

⁴ Mustafa Ünver, "Nesâî, Tefsiri ve Tefsirdeki Metodu", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.6, (Samsun, 1992): 193.

⁵ Talat Koçyiğit, *Hadis Tarihi* (Ankara: TDV Yayınları, 1998), 244.

⁶ Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed Ez-Zehebi, *Tezkiratu'l-Huffaz* (Beyrut: Darü'lKütübilİlmiyye, 2012), II/241.

⁷ Kandemir, "Nesâî" *DİA*, XXXII/563-564.

giymeyi tercih ederdi.⁸ Sağlık ve sıhhati yerinde olan âlim, eşleri arasında adaleti sağlama hususunda son derece titiz davranmıştır. Araştırmalara göre dört tane eşi, birkaç tane de cariyesi olduğu bilinmektedir.⁹ Aynı zamanda İmam Nesâî'nin, davut orucu tuttuğu, sünnet ve nafil ibadetleri yerine getirmeye özen gösterdiği ve sultanlara ve hükümdarlara karşı mesafeli durduğu nakledilmiştir.¹⁰

1.3. Eserleri

İmam Nesâî ilim aşığı bir kimse olduğu için arkasında pek çok eser bırakmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:¹¹

1.3.1. es-Sünen (el-Müctebâ)

Çalışmamızın iskeletini oluşturan es-Sünen adlı eser, yalnızca sahih hadisleri barındıran ve sünen kitapları arasında ravileri en az cerhe uğrayan bir hüviyete sahiptir. Bundan ötürü olsa söz konusu gerek söz konusu eser, ulema arasında Sahihayn'den sonra en sahih olan üçüncü kitap olarak addedilmiştir.

1.3.2. es-Sünenü'l-Kübrâ

İmam Nesâî'nin neredeyse tüm teliflerinin kaynağı olan Sünenü'l- Kübrâ adlı eserde 11.770 hadis bulunmaktadır. Kitabın pek çok bölümü günümüzde ayrı birer kitap olarak da basılmıştır. Bu eser dört cilt olarak neşredilmiştir. Neşredenler ise Seyyid Kesrevî ve Abdulgaffar Süleyman el-Bündârî'dir.¹²

1.3.3. Kitâbü't-Tefsir (Tefsîrû'n-Nesâî)

Bu eser, az önce zikri geçen es-Sünenü'l- Kübrâ adlı eserin 82. bölümünden müteşekkildir. İmam Nesâî, bu eserinde Kur'an'ın bazı ayetleriyle ilgili rivayetleri

⁸ İsmail Başer, *Kütüb-i Sitte'ye Dahil Dört Sünen Kitabının Mukayesesi*, (Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2006), 47.

⁹ Musa Erkaya, "Sünen-i Nesâî (Nüshalarının) Rivayetleri", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.1, (Elâzığ, 2014): 189.

¹⁰ Ebü'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed b. Hallikân, *Vefayâtü'l-A'yân*, thk. İhsan Abbâs (Beyrut, 1978), 77.

¹¹ Kandemir, "Nesâî", *DİA*, XXXII/564.

¹² Hasan Aslan, *Hadis Literatüründe Fedâilü's-Sahâbe Türü Kaynaklar ve Nesâî'nin "Fedâilü's-Sahâbe"si* (Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi, 2017), 77; Kandemir, "Nesâî", *DİA*, XXXII/564.

toplamıştır. Yazılan bu eser, rivayetlerin bilinen hadis kaynaklarında yerleri de gösterilerek Sabri b. Abdülhalik ve Seyit b. Abbas tarafından yayımlanmıştır.¹³

1.3.4. Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle

Bu eser, Abbasi kumandanlarından duası kabul olarak tanınan Bedr el-Humâmî'nin ricası üzerine yazılmıştır. Eserin içeriğinde Hz. Peygamber (s.a.v)'in günlük duaları, zikirleri ve tavsiyeleri yer almaktadır. Bu içeriğe sahip kitaplar içerisinde günümüze ulaşan ilk eserdir. 1985 yılında Beyrut'ta yayımlanan eser 1996 yılında İstanbul'da Naim Erdoğan tarafından tercüme edilmiş¹⁴, Yusuf Özbek tarafından da neşredilmiştir.¹⁵

1.3.5. el-Cerh ve't-Ta'dil

Eser, cerh ve ta'dil ilmi üzere kaleme alınmış ve ulema arasında meşhur olmuş bir özelliğe sahiptir. Mesela; İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö. 852/1449) yazmış olduğu bazı eserlerinde bu kitaba atıf yapmıştır.¹⁶

1.3.6. Fezâilü's-Sahâbe

Bu eser, *Es-Sünenü'l-Kübrâ* adlı eserin “Menâkıb” bölümünde yer alan rivayetlerin bir araya getirilmesi oluşturulmuştur. Bu eserde yaklaşık altmış kadar sahabînin, Ensar'ın, Hz. Meryem'in ve Hz. Âişe'nin faziletlerinden bahseden rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetler Faruk Hammade tarafından neşredilip yayımlanmıştır.¹⁷

1.3.7. Fezâilü'l-Kur'ân

Eser, *Sünenü'l-Kübrâ* adlı eserin içinde yer alan Fezâilü'l-Kur'ân isimli bölümde bulunan 126 rivayetin bir araya getirilip toplanmasıyla oluşan eserdir. Bu eseri Semir el-Hûli ve Faruk Hammâde tahkik etmişlerdir. Daha sonra da neşredip yayımlamışlardır.¹⁸

¹³ Kandemir, “Nesâî”, *DİA*, XXXII/564; Aslan, *Hadis Literatüründe Fedâilü's-Sahâbe Türü Kaynaklar ve Nesâî'nin “Fedâilü's-Sahâbe”si*, 78.

¹⁴ Naim Erdoğan, *Gündüz ve Gece İbadetleri* (İstanbul: İz Yayıncılık, 1996).

¹⁵ Kandemir, “Nesâî”, *DİA*, XXXII/564.

¹⁶ Kandemir, “Nesâî”, *DİA*, XXXII/564; Aslan, *Hadis Literatüründe Fedâilü's-Sahâbe Türü Kaynaklar ve Nesâî'nin “Fedâilü's-Sahâbe”si*, 80; Muhammed b. Ali b. Âdem el-İtyûbî el-Vellevî, *Zahîretü'l-ukbâ fî şerhi'l-Müctebâ* (Riyad: Daru'l-Meârici'd-Devliyye, 1996), I/22.

¹⁷ Kandemir, “Nesâî”, *DİA*, XXXII/564; Aslan, *Hadis Literatüründe Fedâilü's-Sahâbe Türü Kaynaklar ve Nesâî'nin “Fedâilü's-Sahâbe”si*, 78.

¹⁸ Aslan, *Hadis Literatüründe Fedâilü's-Sahâbe Türü Kaynaklar ve Nesâî'nin “Fedâilü's-Sahâbe”si*, 78; Kandemir, “Nesâî”, *DİA*, XXXII/564.

1.3.8. Hasâisu Emiri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)

Bu eser, Hasâisü Ali veya el-Hasâis gibi pek çok adla anılmaktadır. Hz. Ali ve ailesinin faziletlerinden bahseden 188 veya 194 civarında rivayeti içermektedir.¹⁹ Pek çok kişi tarafından neşredilen bu eser, Naim Erdoğan tarafından da tercüme edilmiştir.²⁰

1.3.9. Ed-Du'afâ ve'l-Metrûkîn

Bu eser, zayıf ravilerin yer aldığı alfabetik tipi bir eserdir. Aynı zamanda bu zayıf ravilerin rivayetleri de bu eserde kabul edilmemektedir. Sayıları ise 675 ile 706 civarında olduğu bilinmektedir. Mahmud İbrahim Zayed ve Abdulaziz İzzeddin es-Seyrevân tarafından da neşredilmiştir.²¹

1.3.10. Tabakât

Yalnızca bir kısmı günümüze kadar ulaşan bu eser, Nesâî'nin kendi yaşadığı zamana kadar gelen bazı zayıf ve güvenilir ravilerden bahsetmektedir.²²

1.3.11. Tesmiyetü's-Şüyûh

Nesâî'nin bu risâlesi, eğitim aldığı 196 hocasının isimleri, düşünceleri ve değerlendirmelerinden bahsetmektedir. Kasım Ali Sa'd tarafından da yayıma hazırlanmıştır.²³

1.3.12. el- Künâ

Bu eser, “el-Esâmî ve'l-Künâ”, “el-Esmâ ve'l-Künâ” adlarıyla da bilinmektedir. İmam Nesâî'nin oğlu olan Abdülkerim'in rivayet ettiği bu eser, İbn Müferric tarafından kısımlara ayrılarak düzenli hale getirilmiştir. Fakat bahsedilen bu eserin günümüze kadar gelip gelmediği bilinmiyor.²⁴

¹⁹ Kandemir, “Nesâî”, *DİA*, XXXII/564.

²⁰ el-Vellevî, *Zahîretü'l-'uqbâ fî şerhi'l-Müctebâ*, I/22; Naim Erdoğan, *Hadislerle Hz. Ali*, (İz Yayıncılık, 2016).

²¹ Kandemir, “Nesâî”, *DİA*, XXXII/564.

²² Aslan, *Hadis Literatüründe Fedâilü's-Sahâbe Türü Kaynaklar ve Nesâî'nin “Fedâilü's-Sahâbe”si*, 80; Kandemir, “Nesâî”, *DİA*, XXXII/564.

²³ Aslan, *Hadis Literatüründe Fedâilü's-Sahâbe Türü Kaynaklar ve Nesâî'nin “Fedâilü's-Sahâbe”si*, 81; Kandemir, “Nesâî”, *DİA*, XXXII/564.

²⁴ Aslan, *Hadis Literatüründe Fedâilü's-Sahâbe Türü Kaynaklar ve Nesâî'nin “Fedâilü's-Sahâbe”si*, 80; Kandemir, “Nesâî”, *DİA*, XXXII/564.

1.3.13. Zikru Men Hadese Anhu İbn Ebî Arûbe

Bu eserin uzun ismi Zikru Men Hadese Anhu İbn Ebî Arûbe ve men lem yesma' minhu'dur. Bu telif Suphî el-Bedrî tarafından Mecmû'atu'r-Resâil fî ulûmi'l-Hadis adlı eserin içinde neşredilerek Beyrut'ta yayımlanmıştır.²⁵

1.3.14. Kitâbü't-Tıbb li'n-Nisâ

Bu eser, *Sünenü'l-kübrâ* adlı kitabın içinde yer alan Kitâbü't-Tıbb adlı bölümden oluşan eserdir. İçeriğinde hastalıkların çeşitlerinden, tedavi yollarından, hasta ziyaretlerinden ve başa gelen bu hastalıklara nasıl sabredileceği hususuyla alakalı rivayetler mevcuttur. Samî et-Tûnî tarafından da neşredilmiştir.²⁶

1.3.15. Kitâbü'l-Cum'a

Söz konusu telif 108 rivayeti içermektedir. Günümüze neşri de gerçekleştirilmiştir.²⁷

1.4. İlim Talep Ettiği Hocaları

Daha önce de bahsedildiği gibi Nesâî pek çok şehre gidip ilim öğrenmiştir. Bu ilim yolculuklarında ders aldığı bazı hocalarını şöyle sıralamak mümkündür:

1. Ebû Recâ' Kuteybe b. Said es-Sekafî (ö.240/855)
2. Ebû Hasen Alî b. Hucr b. İyâs el-Mervezî (ö.244/858-59)
3. Mahmud b. Gaylan (ö.?)
4. Ebû'l- Hâris el-Leys b. Sa'd el-Fehmî (ö.175/791)
5. Ebû'l-Velîd b. Ammâr es-Sülemi (ö.245/859)
6. Muhammed b. En-Nadr el-Mervezî (ö.291/903)
7. Ahmed b.Menî' b. Abdirrahman (ö.244/858)
8. İshak b. Habib (ö.245/859)
9. Süveyd b. Nasr eş-Şahi (ö. 240/854)
10. Yunus b. Abdil Âlâ (ö. 250/864)

²⁵ Aslan, *Hadis Literatüründe Fedâilü's-Sahâbe Türü Kaynaklar ve Nesâî'nin "Fedâilü's-Sahâbe"si*, 80-81; Kandemir, "Nesâî", *DİA*, XXXII/564.

²⁶ Aslan, *Hadis Literatüründe Fedâilü's-Sahâbe Türü Kaynaklar ve Nesâî'nin "Fedâilü's-Sahâbe"si*, 79; Kandemir, "Nesâî", *DİA*, XXXII/564.

²⁷ Aslan, *Hadis Literatüründe Fedâilü's-Sahâbe Türü Kaynaklar ve Nesâî'nin "Fedâilü's-Sahâbe"si*, 79; Kandemir, "Nesâî", *DİA*, XXXII/564; el-Vellevî, *Zahîretü'l-'uqbâ fî şerhi'l-Müctebâ*, I/22; Ebû Hacer Muhammed Said Zağlul tarafından da neşredilmiştir.

11. Ebû Mûsâ Yûnus b. Abdila'lâ el-Mısırî (ö.264/878)²⁸

1.5. Talebeleri

Nesâî'den ders alan bazı öğrencilerini şöyle zikredebiliriz:

1. Ebû Cafer-et Tahavî (ö. 321/933)
2. Muhammed b. Muâviye bin el-Ahmar el-Endülisî (ö.?)
3. Ebû Beşir ed-Dulâbî (ö. 320/932)
4. Hamza el-Kenânî (ö. 357/967)
5. Ebû Ali el-Hüseyn b. Muhammed en-Nîsabûrî (ö.?)
6. Hasan b. Reşig (ö. 370/980)
7. Ebû'l-Kasım et-Tabarânî (ö. 360/970)
8. Ebûbekir b. es-Sinnî (ö.?)
9. Muhammed b. Abdullah bin Hayviye (ö.?)
10. Muhammed b. Harun bin Şuayb (ö. 321/933)
11. Hasan b. el-Hadr es-Suyûtî (ö.?)²⁹

1.6. Vefatı

İmam Nesâî vefat etmeden bir yıl önce Mısır'dan ayrılarak Şam'a yerleşmiştir. Hicrî 303 yılında halkı aydınlatmak için Şam'da bir mescitte vaaz verdiği esnada Nesâî'ye, Muaviye b. Ebu Süfyan taraftarları Muaviye'nin faziletleri ve iyilikleri hakkında soru sormuşlar, İmam Nesâî de onlara Muaviye'nin yaptığı kötülüklerden ve sakladığı yanlışlardan bahsetmiş, kendisini bu yanlışlardan kurtarmasının yolunun da Allah'a çokça şükretmek olduğu³⁰ şeklinde cevabını vermiştir. Bu cevaptan hoşlanmayan Muaviye taraftarları, İmam Nesâî'yi döverek mescitten zorla dışarıya atmışlardır.³¹ Bu hadise neticesinde hastalanan İmam Nesâî, Filistin'in bir şehri olan Remle'ye gelmiş³² ve burada hayata gözlerini kapatmıştır. Kimi araştırmacılar ise onun Mekke'de vefat ettiğini ve

²⁸ Nesâî'nin ilim tahsil ettiği hocaları; Ez-Zehebi, *Tezkiratu'l-Huffaz*, II/242; Kandemir, "Nesâî", *DİA*, XXXII/563.

²⁹ el-Vellvî, *Zahîretü'l-'uqbâ fî şerhi'l-Müctebâ*, I/16; Ez-Zehebi, *Tezkiratu'l-Huffaz*, II/242.

³⁰ Ünver, "Nesâî, Tefsiri ve Tefsirdeki Metodu", 199.

³¹ Kandemir, "Nesâî" *DİA*, XXXII/563-565.

³² Erkaya, "Sünen-i Nesâî (Nüshalarının) Rivayetleri", 190.

mezarının Sefa ile Merve tepesi arasında olduğunu söylemektedirler.³³ Anlatılanlardan yola çıkarak İmam Nesâî'nin canı pahasına da olsa bildiği doğruları kimseden saklamadığı, cesur ve gözü pek bir kimse olduğu açıkça söylenebilir.

1.7. İmam Nesâî'nin “Es-Sünen” Adlı Eseri

1.7.1. Eserin Genel Özellikleri

Ehl-i Sünnet hadis literatüründe Kütüb-i Sitte olarak anılan en güvenilir hadislerden meydana gelen altı kitaptan birisidir. Söz konusu kitabın Nesâî'ye ait olduğunu belirtmek için ulema arasında *Sünen-i Nesâî* olarak anılmaktadır. Aktarılan rivayetlere göre Nesâî, ilk olarak ‘es-Sünen’ül Kübrâ’ ismiyle 82 kitap ve 11.770³⁴ hadisten oluşan büyük bir hadis eseri yazmıştır. Daha sonra bu eseri hükümdara sunmuş ve hükümdar Nesâî'ye: “*Eserindeki hadislerin tümü sahih mi?*” diye sorduğunda Nesâî'nin hadislerin tamamının sahih olmadığı cevabı vermesi üzerine hükümdar, eserdeki sahih olan hadisleri farklı kitapta toplamasını istemiştir. Hükümdarın bu isteği üzerine Nesâî sahih olan hadisleri toplayarak 51 (53) kitap, 2538 bab,³⁵ 5758 (5761) hadisten oluşan ve seçilmiş manasına gelen ‘el Müctebâ’ isimli kitabı yazmıştır. Ancak kaleme aldığı bu kitap ‘Sünen-i Nesâî’ adıyla ün kazanmıştır.

Sünen’i Nesâî'nin Kütüb-i Sitte içindeki sıralaması ve konumu hakkında ulema arasında farklı görüşler vardır. Sünen-i Nesâî’de bulunan hadislerin tamamının sahih hadis olması ve bununla birlikte rivayetlerin cerh ve ta’dile ciddi anlamda tabi tutulması,³⁶ pek çok âlimi bu eserin Kütüb-i Sitte’nin içerisinde bulunan Buhârî ve Müslim’in Sahih’inden sonra gelen üçüncü en güvenilir hadis kitabı saymalarını sağlamıştır. Hatta sünenler içerisinde en az zayıf hadisi barındırdığından dolayı Sahihayn’e bile eşdeğer

³³ Kandemir, “Nesâî” *DİA*, XXXII/563-565; Ünver, “Nesâî, Tefsiri ve Tefsirdeki Metodu”, 199; Ebû Muhammed Afifüddîn Abdullâh b. Es’ad b. Alî el-Yâfiî, *Mirâtü'l-Cinan ve İbratü'l-Yakzan* (Kahire, 1993).

³⁴ M.Yaşar Kandemir “Sünen” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/147.

³⁵ Beyza Yılmaz, *Nesâî'nin Es-Sünen'indeki Megâzî Rivâyetlerinin Tespiti* (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2019), 9.

³⁶ Başer, *Kütüb-i Sitte'ye Dahil Dört Sünen Kitabının Mukayesesi*, 51.

görülmüştür.³⁷ Süneni Nesâî içerisinde ahkâm hadislerin yanı sıra imân konusuyla ilgili hadislerde yer almaktadır.

1.8. Sünen-i Nesâî'nin Şerhleri

Nesâî'nin Sünen adlı eseri üzerine birkaç şerh çalışması yapılmıştır. Bunlar sırasıyla şunlardır:

1.8.1. Teysîrü'l-yüsrâ şerhu'l-Müctebâ

Abdurrahman b. Ahmed el-Behkelî tarafından kaleme alınmıştır.³⁸

1.8.2. Zehrü'r-rubâ 'ale'l-Müctebâ

Ebu'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahmân b. Kemaleddin Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî (ö. 911/1505) tarafından kaleme alınan en meşhur şerhidir.³⁹

1.8.3. el-İm 'ân fî şerhi Süneni (Muşannefi)'n-Nesâî

Ebü'l-Hasan Ali b. Abdullah tarafından 10 cilt olarak kaleme alınmıştır. Fakat bu eserin günümüze kadar intikal edip etmediği kesin olarak malum değildir.⁴⁰

1.8.4. Şürûku envâri'l-mineni'l-kübrâ

Muhammed Muhtâr b. Muhammed b. Ahmed eş-Şinkîti tarafından kaleme alınmıştır. Bu eserde hadislerin râvileri hakkında bilgi verilmiştir. Aynı zaman da hadisleri tahric eden musanniflerden de bahsedilmiş ve hadislerden çıkarılan hükümlerden ve bu hadisler hakkında âlimlerin görüşlerinden de bahsedilmiştir.

³⁷ Başer, *Kütüb-i Sitte'ye Dahil Dört Sünen Kitabının Mukayesesi*, 51; Ebü'l-Hasenât Muhammed Muhammed Abdilhalim el-Leknevî el-Hindî, "Sünen-i Erba'a ve Bazı Hadis Kitaplarında Yer Alan Hadislerin Durumu", trc. Mustafa Karataş, *Kur'an Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi*, (1999): 176-177.

³⁸ Kandemir, "Sünen", *DİA*, XXXVIII/147-148.

³⁹ Kandemir, "Sünen", *DİA*, XXXVIII/147-148.

⁴⁰ Kandemir, "Sünen", *DİA*, XXXVIII/147-148.

1.8.5. Zâhîretü'l-‘uqbâ fî şerhi'l-Müctebâ

Muhammed b. Ali b. Âdem el-Vellevî tarafından kaleme alınmıştır. Sünen üzerine yazılan en geniş ve kapsamlı şerhtir.⁴¹ Vellevî, hadisleri rivayet eden râviler hakkında ve bu hadislerin lafızları, anlamları hakkında açıklamalar da bulunmuştur.

1.8.6. Sindî Haşiye

Muhammed b. Abdülhâdî es-Sindî tarafından kaleme alınmıştır. Suyuti'nin şerhi üzerine yazılan bir haşiyedir.⁴² Aynı zaman da bu haşiye Ömer Faruk Harman, Ahmet Muhtar Büyükçınar, Ahmet Tekin ve Yaşar Erol tarafından Türkçeye de çevrilmiştir.

⁴¹ Kandemir, “Sünen”, *DİA*, XXXVIII/147-148.

⁴² Kandemir, “Sünen”, *DİA*, XXXVIII/147-148.

II. BÖLÜM

2. İMAM NESÂÎ'NİN SÜNEN ADLI ESERİ BAĞLAMINDA BAZI FIKHI GÖRÜŞLERİ

2.1. Evlilik

İmam Nesâî Sünen adlı eserinde sadece hadis rivayetinde bulunmamış, nadiren de olsa bazı konularda fıkhi görüşlerini serdetmiştir. Bu fıkhi görüşlerinin serdedildiği yerlerden birisi nikâh konusundadır. Nikâh konusuyla ilgili görüşleri şunlardır:

2.1.1. Hz. Peygamber'in (s.a.v) Çok Eşle Evliliği

Nikâh kelimesinin lügatteki anlamı, cinsel münasebet, bir şeyin birbirine eklenmesi vb. manalara gelmektedir. Literatürde birbirine doğru yönelerek dalları birbiri içine karışan ağaçlar için “*Ağaçlar birbirine nikâhlandılar*” denilmiştir. Mecazî olarak da yine bu kelime evlenme akdi, yani nikâh akdi manasına gelmektedir.⁴³

Nikâhın fikhî anlamı ise; birbirleriyle evlenmelerine dinen ve hukuken herhangi bir engelin bulunmadığı erkek ve kadının devamlı ve müşterek bir hayat kurmak için yollarını birleştiren akittir. Bu akitle beraber aile müessesesi kurulmakta, erkek ile kadın arasında karşılıklı hak ve görevler belirlenerek meşru şekilde birbirlerinden faydalanmaları caiz hale gelmektedir.⁴⁴ İslam, Hz. Peygamber (s.a.v) hariç diğer Müslümanlara dört kadınla evlenme izni vermiştir. Bu izin Kur'an'da: “*Yetimlerin hakkında adil davranmamaktan korkarsanız, beğendiğiniz (size helâl olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâh kıyın. Adaletsizlik yapmaktan hayf duyarsanız tek kadın veya elinizin altında bulunan (sahip*

⁴³ Mahmud Abdurrahman Abdülmün'im, “*Mu'cemü'l-Mustalahat ve'l-Elfazi'l-Fıkhiyye*”, (Kahire: Darul-Fazile), 3/439; Râgıp el-İsfehânî, *Müfredât Elfâzi'l-Kur'ân*, 2. Baskı (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 2002), 823; Abdurrahman Cezîrî, *Kitâbü'l-Fıkh alâ Mezâhibi'l-Erbea*, 2. Baskı (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), IV/7; Fahrettin Atar, “Nikâh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), XXXIII/112; Abdurrahmân b. Muhammed b. İvaz el-Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Hukuku*, (İstanbul: Çağrı Yayınları tsz.), 2100.

⁴⁴ Ömer Nasuhi Bilmen, “*Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*”, (İstanbul: Bilmen Yayınevi), 2/5, Atar, “Nikâh”, *DİA*, XXXIII/112.

olduğunuz) cariye ile yetinin; bu, adaletsizlik yapmamak için en uygun olanıdır."⁴⁵ ayetiyle meşruiyeti sabittir.

Konuyla ilgili olarak İmam Nesâî, Allah Teala'nın Hz. Peygamber'e (sav) dörtten fazla kadınla evlenmesinin helal kılındığını ve bu durumun ümmetin geri kalanına helal kılınmadığını ifade etmiştir. İmam Nesâî'nin kitabında zikrettiği; *"Allah, Hz. Muhammed'e (s.a.v) sıhhatinde istediği kadar kadın ile evlenmeyi helâl kılmıştır."*⁴⁶ hadisi onun bu görüşünü destekler niteliktedir. Allah Teâlâ'nın, kullarını uyarmak, Hz. Peygamber'in (s.a.v) kerametini artırmak ve faziletine dikkatleri toplamak için yalnızca Hz. Peygamber'e (s.a.v) mubah kıldığı bazı durumlar vardır.⁴⁷ Bunlardan birisi Hz. Peygamber (s.a.v)'in çok eşle evliliğidir. Kur'an-ı Kerim'de: *"Onlardan (hanımlarından) dilediğini geri bırakırsın, dilediğini yanında tutarsın. Bıraktıklarından birini tekrar dilediğinde yanına almanda sana bir sakınca yoktur."*⁴⁸ ayeti dörtten fazla evliliğin yalnızca Hz. Peygamber'e has kılındığını bize göstermektedir.

Hz. Peygamber'e (s.a.v) has kılınan diğer husus ise bir kadının mehir almadan kendisini kocasına hibe etmesi/bağışlaması durumudur ki, Kur'an'ı Kerim'de geçen: *"Ayrıca, müminlerden bir kadın kendisini mehir belirlemeksizin peygambere bağışlar, peygamber de o kadınla nikah kıymak isterse, bu durumu diğer müminler hariç, sadece sana özel olmak üzere, onu da sana helâl kıldık"*⁴⁹ ayeti de kadının mehir almadan kendisini kocasına hibe edebileceğini desteklemekte ve meşruiyetini göstermektedir.⁵⁰

Kanaatimizce Hz. Peygamber'in (s.a.v) çok eşle evliliğine izin verilmesi hem İslamiyet'in daha hızlı yayılması hem de eşler arasında sağlanacak adaletin nasıl olması gerektiğini göstermek içindir. Aynı zamanda dört eşten fazla evliliğin Hz. Peygamber (s.a.v) darı-ı bekaya irtihal etmeden üç sene önce yasaklanmış olması ve O'nun eşlerinin mağdur olmaması için bu durumdan Hz. Peygamber (s.a.v) istisna tutulmuş olabilir.

İmam Nesâî'ye göre Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ayırt edici özelliklerinden birisi de eşleri arasında yemin etmenin zaruri olmadığıdır.⁵¹ Fakat âlimler Hz. Peygamber'in eşleri

⁴⁵ En-Nisâ 4/3.

⁴⁶ Nesâî, "Nikâh", 2.

⁴⁷ en-Nesâî, *es-Sünen*, III/301.

⁴⁸ El-Ahzâb, 33/51.

⁴⁹ El-Ahzâb, 33/50.

⁵⁰ Ahmed b. Salih b. Ahmed el-Asker, *Fıkhul-İmam en-Nesâî*, İmam Muhammed Bin Suud İslam Üniversitesi, 2012-2013, s. 32-33.

⁵¹ el-Asker, *Fıkhul-İmam en-Nesâî*, s. 30.

arasında yaptığı yeminin hükmü konusunda ihtilafa düşmüşlerdir.⁵² Şafiilere göre iki görüşten biri, Hanefî ve Malikilerin çoğunluğuna göre (tercih edilende budur), yemin Hz. Peygamber'e (s.a.v.) vacip değildir, ancak onun hakkı caizdir. Şafiilere ve Hanbelilere göre ise yemin Hz. Peygamber'e (s.a.v.) vaciptir.⁵³

2.1.2. Bakire Bir Kadınla Evlenmeyi Teşvik

Bakire kavramı İslâm aile hukukunda, özellikle Hanefî mezhebinde nikâh akdi yapılsın veya yapılmasın başka erkeklerle herhangi bir cimada bulunmamış kadın için kullanılır.⁵⁴ Bakireliği zina ile zail olan kadın, İmam Şâfî ve Ahmed b. Hanbel'e göre bakire sayılmamaktadır. Ebû Hanîfe ile İmam Mâlik'e göre, bir kez zina etmiş olup bunu ispat edecek unsurlarının eksikliğinde dolayı had cezası uygulanmayan kadın da bakire sayılmaktadır.⁵⁵

Hız. Peygamber (s.a.v) bekâr/bakire biriyle evlenilmesi hususunda insanları teşvik etmiştir. İmam Nesâî'nin kitabında zikrettiği hadiste Cabir ve Hız. Peygamber arasında geçen konuşma şu şekildedir: Câbir der ki; "Evlendim ve evlendikten sonra da Hız. Peygamber'in yanına geldim." Bana: "*Bir kadınla mı evlendin Ey Câbir?*" diye sordu. Ben de: "Evet", dedim. Hız. Peygamber (s.a.v): "*Bakire mi aldın, yoksa dul mu?*" diye sordu. Ben de: "*Dulla evlendim.*" dedim. Bunun üzerine "*Keşke bakire biri ile evlenseydin, sen onunla o da seninle oynaşırdu.*" buyurdu.⁵⁶

Yine Câbir (r.a) der ki: Hız. Peygamber (s.a.v) benimle mülâki olunca: "*Ey Câbir, ben yokken bir kadınla nikah mı kıydın?*" buyurdu. Ben de "*Evet, Ey Resulullah*" diye cevap verdim. "*Evlendiğin kadın bekâr mı yoksa dul bir kadın mı?*" diye sordu. Ben de: "*Dul*" dedim. Bu cevabım üzerine "*Keşke seninle oynaşacak bakire birisiyle evlenseydin.*" buyurdu.⁵⁷

Hız. Peygamber'in (s.a.v) bu hadis-i şeriflerine bakıldığında bâkire kadınlarla evlenilmesini teşvik ettiği dul kadınlarla evliliğin ise daha çok zaruri durumlarda başvurulabilecek bir alternatif olarak düşünüldüğü görülmektedir.

⁵² el-Asker, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, s. 33.

⁵³ el-Asker, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, s. 33-37.

⁵⁴ Abdülmün'im, "*Mu'cemü'l-Mustalahat ve'l-Elfazi'l-Fıkhiyye*", 1/394.

⁵⁵ Orhan Çeker, "Bikr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), VI/151.

⁵⁶ en-Nesâî, *es-Sünen*, III/311.

⁵⁷ en-Nesâî, *es-Sünen*, III/311.

İmam Nesâî de bu ekseninde düşünerek bakirelerle evlenmenin uygun olduğunu ve bakirelerle evlenmenin tercih edilmesi gerektiğini iddia etmektedir.⁵⁸ Çünkü bâkire olmayanın nikâhında menfaati daha fazla olan kimse için bekâr kadın daha hayırlıdır.⁵⁹

Dört mezhep, bakire kadınla evlenilmesinin sünnet olduğu konusunda hemfikirdir; ancak Şafiiler ve Hanbeliler bunu şart koşturmuştur.⁶⁰ Kanaatimize göre ise eşler arasında ünsiyet ve insicamın oluşabilse için evlenilecek kızın bakire olması önem arz etmektedir. Ayrıca toplumumuzda sürekli söylenen “ilk göz ağrısı” tabirinin de daha çok bakire kimselere hamledilmesi bu teze matuftur.

2.1.3. Hür Bir Kadının Azatlı Bir Köle ile Evlenmesi

İslâmiyet’ten önce Araplar arasında kölelik olgusu yaygın bir şekilde görülmekteydi. Köleler hürlerden ayrılmış alt bir sosyal sınıf oluşturmaktaydı. Âzat edilmiş kölelerin topluma katılmaları ve uyum sağlamaları için çeşitli akrabalık veya dostluk sözleşmeleri yapıldı. Bu sözleşmeler yardımlaşma, dayanışma ve himayeyi esas alırdı. Bunlardan birisi de birazdan bahsedeceğimiz âzat etmekten doğan “velâ”dır.⁶¹

Arap toplumu, yapı olarak kan bağıını esas alan kabile sistemi üzerine kurulduğundan dolayı azatlı olan köleler sosyal açıdan en alt tabakadaydı.⁶² Fakat İslâmiyet gelince, bu tür sosyal sınıfların ortadan kalkmasına zemin hazırlanmıştır. İslamiyet, farklı soylar ve kabileden gelenlerin kaynaşıp, anlaşabileceği aynı zaman da inanç bağına daha çok önem veren ve bunu önde tutan bir toplum yapısı kurmayı amaçlamıştır. Bunun için de kölelik kaynaklarını sınırlamış, kölelik sistemini sona erdirmek için teşvik edici unsurlar getirmiş ve âzat edilen bu insanların topluma uyumunu sağlamak amacıyla da tedbirler almıştır.

Keza İslâm dini, velâ olgusunun Cahiliye dönemindeki gibi hibe edilmesini ve alınıp satılmasını da yasaklamıştır. Hz. Peygamber (s.a.v): “Bir kavmin serbest bırakılmış kölesi kendilerinden birisidir, onların soyundan gelenler de kendilerinden birisidir.”⁶³ buyurmuştur.

İslam dini insanlar arasındaki bu soy ayrımını kaldırmış, özellikle de evlilik hususunda hür kimse azatlıyla evlenme imkânı bulmuştur.

⁵⁸ el-Asker, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, s. 50.

⁵⁹ el-Asker, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, s. 50.

⁶⁰ Çeker, “Bikr”, VI/151; el-Asker, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, s. 50-54.

⁶¹ Şükrü Özen, “Velâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), XXXXIII/11-15.

⁶² Özen, “Velâ”, XXXXIII/11-15.

⁶³ Özen, “Velâ”, XXXXIII/11-15; Müsned, IV, 102-103, 340.

Konuyla ilgili olarak İmam en-Nesâî evlilikte eşler arasında kefaatte soylu olup olmadığına bakmaktan ziyade daha çok rızanın olup olmadığına ehemmiyet vermektedir.⁶⁴ Üstünlüğün ise sadece takva ve dinde yetkin olmak olduğunu söylemektedir.

Hukukçular, eşler arasındaki soyda ehliyetin dikkate alınıp alınmaması konusunda ihtilaf etmişlerdir. Eşler arasında ehliyetle soya bakmamak ve soyu dikkate almamak Malikilerin görüşüdür.⁶⁵ Onlar “*Ey insanlar! Muhakkak ki sizi bir erkek ve bir dişiden inşa ettik, birbirinizle kaynaşasınız diye sizi boylara ve kabilelere ayırdık, Allah indinde en değerliniz O’na itaatsizlik etmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah her şeyi layıkıyla bilendir, her şeyden haberdardır.*”⁶⁶ ayetini delil gösterirler. Ayrıca insanlar arasındaki farkın soydan değil takvadan olduğu görüşlerini bu ayetle desteklerler.

Bu minvalde Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “*Ey insanlar! Şu hususu iyi belleyin ki Rabbiniz tekdir, atanız da birdir.*”⁶⁷ Zikretmiş olduğumuz bu hadis ayetin tasdiki mahiyetindedir.

Hanefî, Şafii ve Hanbeliler, eşler arasındaki soyda yeterliliğin bir koşul olduğunu ve bunun kamunun bir öğretisi olduğu görüşündedirler.⁶⁸

Kanaatimizce toplumun sosyal sınıfların olması toplumun birbirinden ayrılması demektir. Bu ayrılığı kaldırmak için her insanın aynı statüde değerlendirilmesi icap eder. Muhakkak ki İmam Nesâî’nin de belirttiği gibi üstünlük yalnızca takva ve dinde yetkin olmak ileldir. Ayet ve hadisleri incelediğimizde de ırkların birbirine karşı üstünlüğü olmadığını da savunabiliriz.

2.1.4. Kısır Kadınla Evlenmenin Mekruh Olması

Sünnette üzerinde durulan hususlardan biri, eş seçerken yalnızca mala ve fizikî güzelliğe aldanılmaması gerektiğidir. Kadınlarla “dindarlıkları/takvaları” sebebiyle evlenilmesi tavsiye edilmiştir.⁶⁹ Aynı zamanda evlenilecek kadının bakire ve kısır olmayan birisi olmasına da dikkat edilmesinin daha doğru ve güzel olduğu belirtilmiştir. Zira gençlerin yaşlı ve kısır kadınlarla evlenmelerini Hz. Peygamber (s.a.v) makul görmemiştir. Doğurgan kadınlarla evlenilmesini tavsiye etmiştir.⁷⁰

⁶⁴ el-Asker, *Fıkhu’l-İmam en-Nesâî*, s. 55.

⁶⁵ el-Asker, *Fıkhu’l-İmam en-Nesâî*, s. 56.

⁶⁶ el-Hucurat 49/13.

⁶⁷ Ahmed bin Hanbel, Müsned, V/411.

⁶⁸ el-Asker, *Fıkhu’l-İmam en-Nesâî*, s. 58.

⁶⁹ Abdullah Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 1.Baskı (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018), 30.

⁷⁰ Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 31.

Adamın biri Hz. Peygamber'e (s.a.v) gelerek şöyle dedi: “*Ben nesep sahibi kadın buldum, ancak çocuk doğramıyor. Onunla nikah kıyabilir miyim?*” diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v), onunla evlenmekten onu yasakladı. Fakat adam tekrar gelip aynı şeyi deyince Hz. Peygamber (s.a.v) yine kadınla evlenmemesini söyledi/istedi. Ve adam üçüncüye gelince Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “*Size hem çocuk hem de sevgi verecek kadınlarla nikah kıyın, zira kıyamet günü ben sizin çok olmanızla övüneceğim.*”⁷¹

İmam Nesâî'nin kitabında konuyla ilgili zikretmiş olduğu hadisleri incelediğimizde kısır bir kadınla evlenilmesinin mekruh olduğu görüşünü savunduğunu görmekteyiz.⁷²

Dört mezhebin fakihleri ise bu konunun hükmü hakkında haramlık bir durum olmadığını belirtmişlerdir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v) “ben ümmetimin çokluğuyla övünürüm” hadisi gereği kısır olmayan kadınla evliliğin daha evla olduğu kabul edilmiştir. Bu hadis ışığında evlilik yapacak kimselerin kısır olmayan ve genç olan kadınları tercih etmelerinin dinimizce daha doğru ve güzel olacağı kanaatindeyiz. Ayrıca burada şu hususun da belirtilmesinde fayda mülâhaza ediyoruz. Günümüz şartları düşünüldüğünde çokça vasıfsız çocuklara sahip olmaktan ziyade kalifiye ve vasıflı olan ve vatanına ve milletine yük olmayıp bilakis fayda ve gelir sağlayan birkaç çocuğa sahip olmak mantıklı ve akla uygun bir vaka olsa gerektir.

2.1.5. Zina Eden Kadınla Evlilik

Zina, en genel tanımıyla meşrû olmayan cinsel ilişki ve ahlaksızlık⁷³ demektir. İslâm dini zinayı haram kılmış ve büyük günahlardan saymıştır. Aynı zaman da zina suçunu işleyen kişilere de dünyevî cezalar ve yaptırımlar verilmiştir.⁷⁴

Mezhepler zinayı şu şekilde tanımlamışlardır:

Hanefîler zinayı, “erkeğin herhangi nikâh veya nikah şüphesi bulunmayan bir kadınla ön taraftan cima etmesi” olarak ifade etmişlerdir. Bu şekildeki tarife uyan zina suçu, dinen haramdır ve cezaî yaptırımı gerektiren bir suç olarak sayılmaktadır. Bununla birlikte zina suçunun ihsan sıfatı, boşanma, nesep, mehir vb. bazı konularda da hukukî sonuçlar doğurmaktadır.⁷⁵

⁷¹ Nesâî, “Nikâh”, 11; Ebû Davûd, “Nikâh”, 3.

⁷² el-Asker, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, s. 62.

⁷³ Abdülmün'im, “*Mu'cemü'l-Mustalahat ve'l-Elfazi'l-Fıkhiyye*”, 612.

⁷⁴ Hüseyin Esen, “Zina”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), XXXIV/444-445.

⁷⁵ Esen, “Zina” *DİA*, XXXIV/444-445.

Hanefîler zina isnadının gerçekleşmesi için bunu yapan kişinin mükellef sıfatını haiz olmasını, rızasının bulunmasını, bu cinsel münasebetin İslâm ülkesi içerisinde irtikap edilmesini, evlilik bağı ya da şüphesi olmayan bir kadınla ön taraftan yapılması şartlarını aramaktadır. Mâlikîler bu şartlara ek olarak Müslüman olma şartını da ilave etmişlerdir.⁷⁶ Şâfiî ve Hanbelîler ters ilişkiyi de zina kapsamında değerlendirirler.

Zina yapan taraflardan birinin veya her ikisinin de bu suçu işledikleri sıra da evli ya da bekâr olması eylemi zina suçu olmaktan çıkarmaz. Ancak uygulanan cezalarda farklılığa yol açar.⁷⁷

Zina eden erkek veya kadın bekâr ise cezaları 100 sopadır.⁷⁸ Çünkü “Zina yapan kadın ile zina yapan erkeğe yüz celde vurun. Allah’a ve ahiret gününe inancınız varsa, Allah’ın kanunlarını uygulamada (hükümleri uygularken) o ikisine karşı acımayınız. Onların cezalandırılmasına bir grup Mümin de şahit olsun.”⁷⁹ âyetiyle belirlenmiştir.

Zina yapan erkek veya kadın evli ise cezaları hadislerde belirtildiği üzere recmdir, yani taşlanarak öldürülürler.⁸⁰

Zina yapan ile evlenilmesi konusuna gelince; İmam Nesâî, iffetli bir kişinin tövbe etmeyen zinakâr ile evlenilmesinin yasak olduğuna inanmaktadır.⁸¹

Fakihler ise tevbe etmeyen zinakâr ile evlenmenin hükmü konusunda ihtilaf etmişlerdir:

1- Hanbeli mezhebine göre zina yapan kadınla tövbe etmeden evlenmek haramdır. Zina yapan kadın tövbe edip bekleme süresi dolana kadar onunla nikah kıymak haramdır, bu mutlak görüştür. Ve ashabın çoğu bunun üzerinedir.⁸² Bu görüşlerini ise, “Zina yapan erkek ancak zinakâr veya Allah’a şirk koşan bir kadınla evlenir, zina yapan kadınla da ancak zinakâr veya Allah’a ortak koşan bir erkek evlenir. Müminlere ise bu haramdır.”⁸³ ayeti ve “Kötü olan kadınlar kötü olan erkeklere, kötü erkekler de kötü kadınlara lâyıktır. Temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yakışır. Onlar (temiz olanlar) iftiracı kimselerin kendileri hakkında ileri sürdüklerinden

⁷⁶ Esen, “Zina” DİA, XXXXIV/444-445.

⁷⁷ Esen, “Zina” DİA, XXXXIV/444-445.

⁷⁸ Nihat Dalgın v.dğr., *İslâm Hukuku* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016), 438.

⁷⁹ En-Nur 24/2.

⁸⁰ Dalgın v.dğr., *İslâm Hukuku*, 438; Yavuz Köktaş, *Ana Hatlarıyla Ahkâm Hadisleri*, 2. Baskı (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016), 375.

⁸¹ el-Asker, *Fıkhü'l-İmam en-Nesâî*, s. 68.

⁸² el-Asker, *Fıkhü'l-İmam en-Nesâî*, s. 69.

⁸³ En-Nûr 24/3.

uzaktırlar; onlar için bir bağışlama, değerli bir nasip vardır."⁸⁴ ayetini delil göstererek kesin bir kaynağa dayandırmışlardır.⁸⁵

2- Hanefi, Maliki ve Şafii mezhebine göre ise zina eden kadınla tövbe etmeden evlenmek caizdir. Ancak Maliki ve Şafîî, bunun haram olmaksızın mekruh olduğunu iddia ederler. Bu görüşlerine de “ *...beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâhlayın,*”⁸⁶ “*Aranızdaki bekârları, köle ve câriyeleriniz arasından da uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar fakirlik içinde olurlarsa Allah onları inayeti ile ihtiyaçtan kurtarır/zenginleştirir. Allah’ın ihsanı geniştir, her şeyi bilmektedir.*”⁸⁷ ayetleriyle delil getirmişlerdir.⁸⁸

Bahsi geçen ayetler, hadisler ve fakihlerin görüşleri doğrultusunda kanaatimizce zinakâr birisiyle evlenmek için o kişinin tövbe etmesi kaçınılmazdır. Ayrıca iffeti temiz ve şerefli bir kadınla evlilik, sağlıklı ve mutlu bir yuvanın kurulması ve neslin devamının ön şartı mesabesindedir.

2.1.6. Evlenilecek Kıza Önceden Bakmak

Temel ilke şudur ki, mahrem olmadıkça bir erkeğin kadına bakması caiz değildir. Fakat delillere baktığımızda ihtiyaç veya zorunluluk halleri zuhur ettiği zaman erkeğin kadına bakabileceğini göstermektedir. Bu durumlardan birisi de âlimlerin de belirttiği gibi, taliplinin nişanlısına nikâhtan önce bakmasıdır.⁸⁹ Bu durum, kulların menfaatlerini ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurduğu için şeriatın kolaylık ve mükemmelliğindedir.

Taraflar evlenmeden önce birbirlerini görmeli ne derece de yakınlık kurabileceklerini araştırmalı ve ileride çıkabilecek sorunları en aza indirmeleri bakımından görüşmeleri önemlidir.

Eş adaylarının sahih halvet hali olmadığı sürece evlilik hayatıyla ilgili konuşma yapmaları ve bunu herkese açık mekânlar da yapmalarını yasaklayan bir hüküm yoktur. Evlenme arzusunda olanların kimsenin olmadığı, dışarıdan istekleri dışından kimsenin giremeyeceği oda, ev gibi yerlerde baş başa kalmaları haramdır. Üçüncü bir kişinin yanlarında olması gerekmektedir.⁹⁰ Çünkü eş seçimi, kişinin hayatında alacağı önemli

⁸⁴ En-Nûr 24/26.

⁸⁵ el-Asker, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, s. 70.

⁸⁶ En-Nisâ 24/3.

⁸⁷ En-Nûr 24/32.

⁸⁸ el-Asker, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, s. 72.

⁸⁹ el-Asker, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, s. 76; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 33; H. İbrahim Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 1.Baskı (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 22-23.

⁹⁰ Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 35; Muhammed Fethi ed-Düreyî, *Buhusün Mukarene fi'l Fıkhi'l-İslâmî ve Usûlih*, (Beyrut: yy., 1994), II/504.

kararlardan olup evleneceği kişiyi iyice tanımalı ve araştırmalıdır. Evlilik akdinden önce müstakbel eşlerin birbirini tanımaları, görmeleri tavsiye edilir.⁹¹

Bakılacak yerler hususuna gelince; dört mezhep eller ve yüze bakmakta ittifak etmiştir. Çünkü yüz güzelliklerin toplandığı yerdir, eller ise beden hakkında fikir üretmemizi sağlar.⁹² Diğer konularda ise ihtilaf etmişlerdir ve görüşleri şu şekildedir:

1. Hanbeli mezhebine göre bir erkeğin evlenmek istediği kadına, ev kıyafetiyle, yani saç, boyun, kollar ve dizlerine kadar ayak gibi âdeten evin içinde açılabilen yerlerine bakabileceği kabul edilmiştir.⁹³

2. Hanefi, Maliki, Şafii mezheplerine göre ise bir erkeğin evlenmek istediği kadının el ve yüzüne bakabileceğini kabul edilmişlerdir.⁹⁴ Hanefiler buna ayakları da eklemiştir.⁹⁵

Konuyla ilgili İmam Nesâî, bakılan şeyin ne olduğuna açıklık getirmeden bakmanın hükmü meselesine açıklık getirmektedir.⁹⁶ Nesâî'nin "*Sünen*" adlı eserinde konuyla ilgili geçen bazı hadisler şöyle zikredilebilir:

Ebu Hüreyre (r.a) dedi ki: Ashaptan biri Ensar kabilesinden bir kadınla nikah kıymak istedi. Resulullah (s.a.v) bu kimseye: "*Kadına iyice nazar ettin mi?*" diye sordu. Adam: "*Hayır nazar etmedim,*" dedi. Rasûlullah (s.a.v) kadına iyice bakmasını emretmiştir.⁹⁷

Bir diğer hadisi şerifte ise Muğire b. Şu'be (r.a) dedi ki: Rasûlullah (s.a.v) zamanında bir kadınla nikah kıymak istedim. Resulullah (s.a.v): "*Evleneceğin kadına iyice baktın mı?*" diye sordu. Ben de: "*Hayır bakmadım*" dedim. Bunun üzerine bana: "*Ona iyice bak, çünkü birbirinizi sevebilmeniz ve anlaşabilmeniz için bu gereklidir.*" buyurdu.⁹⁸

İmam Nesâî'nin rivayet ettiği bu hadislerle baktığımızda eş adaylarının birbirlerinin vücutlarında bakılacak yerlerin nereleri olduğu hususunda detaylı bilgi zikredilmemiştir. Bununla birlikte İmam Nesâî, talip olanın nişanlısına bakmasının caiz olduğuna inanmaktadır.⁹⁹

⁹¹ Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 33.

⁹² Köktaş, *Ana Hatları ile Ahkâm Hadisleri*, 243.

⁹³ Köktaş, *Ana Hatları ile Ahkâm Hadisleri*, 243; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 34; Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 23.

⁹⁴ Köktaş, *Ana Hatları ile Ahkâm Hadisleri*, 243; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 34; Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 23.

⁹⁵ Köktaş, *Ana Hatları ile Ahkâm Hadisleri*, 243; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 34; Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 23; Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr* (Beyrut: y.y, ts.), IX/161.

⁹⁶ el-Asker, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, s. 77.

⁹⁷ Tirmizî, "Nikâh", 3; Nesâî, "Nikâh",

⁹⁸ Dârimî, "Nikâh", 4; İbn Mâce, "Nikâh", 9; Nesâî, "Nikâh",

⁹⁹ el-Asker, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, s. 77.

Dört mezhebin hukukçuları ve diğerleri nişanlıya bakmanın caiz olduğu konusun da ittifak etmişlerdir. Ancak bakılacak yerlerin nereler olduğu hususunda farklılıklar söz konusudur. Bu farklılıkları da yukarı da zikrettik.

Hadislerde evlenilecek kişilerin bakılacak uzuvların nereleri olduğu tam net şekilde ifade edilmemiştir. Bununla birlikte evlenilecek kişiler de özellikle kadının mahrem olan el, yüz ve ayak hariç herhangi bir namahrem bölgesine bakılması daha sonrasında kadın için sıkıntılı bir sonuç doğurabilir. Neticede bu iki kişinin anlaşamayıp evlenememe durumu söz konusudur. Kadın narin ve mahremiyeti korunmaya muhtaç yaratılmış olup mağdur olmaması açısından evleneceği kişiyle belirli sınırlar içerisinde görüşme yapılmalıdır.

2.1.7. Şevval Ayında Yapılan Evlilik

Lügatte “yukarı kalkmak, yükselmek; kaldırmak” manasına gelen şevl kökünden türemiş olan şevvâl kelimesi kamerî yılın onuncu ayının adıdır. Develerin çiftleşme mevsiminde kuyruklarını kaldırmalarından ötürü ya da havanın aşırı sıcak olmasından dolayı develerin sütünün azalması yüzünden bu isimle zikredildiği yönünde açıklamalar da vardır.¹⁰⁰

Araplar şevval ayının uğursuzluk getirdiğine inandıkları için bu ayda nikâh kıymazlar ve evlenmezlerdi. Ancak bu inancın yanlış olduğunu göstermek için Hz. Peygamber (s.a.v), Hz. Aişe (r.a) ile şevval ayında evlenmiştir.¹⁰¹

Bu konuyla alakalı İmam Nesâî kitabında şu hadisi zikrederek şevval ayında evlenmenin makbul olduğu görüşünü belirtmiştir:

*Hz. Âişe'nin (r.a) bildirdiğine göre; Rasûlüllah (s.a.v), benimle Şevval ayında nikâhlandı. Şevval ayında da benimle gerdeğe girdi. Bu açıdan diğer hanımları arasında hangisi Hz. Peygamber'in (s.a.v) yanında benim kadar nasipliydi.*¹⁰²

¹⁰⁰ M. Kamil Yaşaroğlu, “Şevval”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), XXXIX/34.

¹⁰¹ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, “*Alâmu'n-nübela*”, y.y., tsz., II/141-142.

¹⁰² Nesâî, “Nikâh”, 18; Tirmizi, “Nikâh”, 9; Ibn Hanbel, “Müsned”, 24137.

Kanaatimizce Hz. Aişe'nin (r.a) bu şekilde konuşma yapması cahiliyede bulunan yanlış bir inancı ve davranışı çürütmek istemesidir. Şevval ayı başta olmak üzere yılın her günün evlenilmesinde bir mahzur yoktur.

2.1.8. Evlenme Teklifi Üzerine Teklifte Bulunmak

Kendisine evlenme teklifi edilmiş bir kadına eğer teklifi kabul etmişse bu kadına bir başkasının açık veya üstü kapalı bir şekilde evlilik teklifinde bulunması haram sayılmıştır. Ancak ilk teklifte bulunan erkek, hâya vb. bir duygudan değil de teklif ettiği kadınla evlenmekten vazgeçerse ikinci bir şahsa izin verebilir. Ve ikinci şahıs bu izinden sonra o kadına teklifte bulunabilir.¹⁰³

Maliki ve Hanbeliler; ilk evlenme teklifinde bulunan kişi fâsık, gayri müslim ise bu kadına Müslüman olan erkek evlenme teklifinde bulunabilir.¹⁰⁴

Yapılan evlilik teklifine kadın cevap vermemişse veya tereddüt sebebiyle bir meyil söz konusu değilse ikinci teklifin cevazı tartışılmıştır. Maliki ve Hanefilere göre; bu durum caiz değildir. Şafiilere göre ise caizdir.¹⁰⁵

İmam Nesai, kardeşin Müslüman kardeşinin dünürü çıktığı kadına, ilk teklif eden talebinden vazgeçmediği sürece ve ikinci kişiye izin vermediği sürece teklifte bulunmasının haram olduğunu söylemektedir.¹⁰⁶ O halde İmam Nesâî'ye göre hitbe üzerine hitbe yapmanın hükmü haramdır.

2.1.9. İhramda Olan Kişinin Nikâhı

İhram lügatte “haram kılmak, kendini mahrum bırakmak, haram aylarına veya Harem bölgesine girmek” anlamına gelmektedir. İstilah manası ise hac veya umreye niyet eden kimsenin normal durum ve zamanlarda helâl olan bazı davranışları, hac ve umre ibadeti bitinceye kadar kendine haram kılması anlamına gelmektedir.¹⁰⁷

İmam Nesâî'nin “*es-Sünen*” adlı kitabında ihramlıyken evliliğin yasaklanmasıyla ilgili rivayet ettiği hadisleri zikretmekte fayda görüyoruz. Osmân b. Affân'ın (r.a) bildirdiğine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

¹⁰³ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 24.

¹⁰⁴ Muhammed Ebû Zehra, *el-Ahvâlu 'ş-Şahsiyye*, (Kahire: yy., ts.), 32; Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 24.

¹⁰⁵ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 24-25.

¹⁰⁶ el-Asker, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, s. 85.

¹⁰⁷ Salim Ögüt, “İhram”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), XXI/ 539-542.

“İhramlı kimse kendisine kadın nikâhlayamaz, başkasını da nikâhlayıp evlendiremez. Bir kadına da dünürücü olamaz.”¹⁰⁸

Keza Osman b. Affan’ın (r.a) başka bir rivayetine göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

“İhramlı kimse ne kendisi evlenebilir ne bir başkasını evlendirebilir ne de dünürücü olabilir.”¹⁰⁹

İmam Nesâî’nin kitabında konuyla ilgili zikretmiş olduğu hadisleri incelediğimizde ihramlıyken evlenmenin haram olduğu görüşünü savunduğunu görmekteyiz.¹¹⁰

İhramda olan kişinin nikâhlanmasının haram olup olmaması konusunda İslam âlimleri ihtilaf etmişlerdir.

Hanefilere göre; hac veya umre yapılırken ihramlı olan kişinin evliliğinin hükmü caiz olduğu görüşündedirler.¹¹¹ Hanefiler, İbn Abbas’tan gelen rivayetin sahih olduğunu kabul etmekle beraber bu hadisi görüşlerini temellendirmede delil olarak kullanırlar.¹¹² “İbn Abbas’ın (r.a) bildirdiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) Meymune ile evlendiği vakit ihramlıydı.”¹¹³ İbn Abbas’tan ve Hz. Osman’dan gelen rivayetler doğrultusunda Hanefiler ihramlıyken evlenilmesinin caiz olduğunu ancak cinsel ilişkinin yasak olduğu görüşünü benimsemişlerdir.¹¹⁴

Şafîî, Malikî ve Hanbeli mezhebine göre ise hac veya umre yapılırken ihramlı olan kişinin evliliğinin hükmü caiz olmadığı görüşündedirler.¹¹⁵ Bu mezhepler İbn Abbas’tan (r.a) gelen rivayetin sahih olmadığını söylemektedirler.¹¹⁶ Hz. Osman’dan (r.a) gelen rivayeti kendilerine delil olarak göstermektedirler. Hz. Osman2ın (r.a) bildirdiğine göre;

¹⁰⁸ Nesâî, “Nikâh”, 38; İbn Mâce, “Nikâh”, 45; Müslim, “Nikâh”, 5.

¹⁰⁹ Nesâî, “Nikâh”, 38; İbn Mâce, “Nikâh”, 45; Müslim, “Nikâh”, 5.

¹¹⁰ el-Asker, *Fıkhu’l-İmam en-Nesâî*, s. 116.

¹¹¹ Abdulganî b. Tâlib el-Meydânî, *el-Lubâb fî şerhi’l-Kitâb*, nşr. Mahmud Emin en-Nevâvî (Beyrut: el-Mektebetü’l-İlmiyye, tsz.), III/7; ; el-Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Hukuku*, 1791.

¹¹² Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybânî, *Kitâbu’l-Hüccce ‘alâ ehli’l-Medîne*, nşr. Seyyid Mehdî Hasan el-Kîlânî (Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1983), II/217.

¹¹³ Nesâî, “Nikâh”, 37;

¹¹⁴ Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî, *Ahkâmu’l-Kur’ani’l-Kerîm*, thk. Saadettin Önal (İstanbul: İSAM, 1998), II/31-32; Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî, *Muhtasaru ihtilâfi’l-‘ulemâ* (Beyrut: Dâru’İBeşâiri’l-İslâmiyye, 1995), II/270; ; el-Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Hukuku*, 1791.

¹¹⁵ Ebu’l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu’l-kebîr ‘alâ metni’l-Muknî*, (Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, 1983), III/312..

¹¹⁶ Ebû Muhammed Ali İbn Hazm, *el-Muhallâ bi’l-âsâr* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2003), 5/215.

H. Peygamber (s.a.v) “İhramlı kimse ne kendisi evlenebilir ne bir başkasını evlendirebilir ne de d n rc  olabilir.”¹¹⁷ buyurmuştur.

Kanaatimizce bu yasak evlilik için değil, ihramlıyken cinsel ilişki de bulunmak için konulmuştur.

2.1.10. Evlilikte Bekâr Kızın İzninin Alınması

Hanefilere göre; akıllı ve bul ğ çağına gelmiş erkeklerin kendi evlilikleri esnasında taraf olabilecekleri ve velisiz evlenebilecekleri hususunda ittifak vardır ve velileri tarafından evliliğe zorlanamaz.¹¹⁸ Fakat akıllı ve ergen kız çocuklarına gelince;

Hanefilere göre; ergen, akıllı, bekâr kız, baba ve dede d hil olmak üzere velileri tarafından evliliğe zorlanamaz. Kızı zorla istemediği kişiyle evlendirmek caiz görülmemiştir. Kıza sorulur ve rızası alınır, rızası var ise evlendirilir.¹¹⁹

Mâlikî ve Hanbeli mezhebine göre baba, Ș fi  mezhebine göre baba ve dede, ergenlik çağına ulaşan bekâr kızını, o istemese bile onun iznini almadan evlendirebilir.¹²⁰

Bu konuda İmam Nesâî’nin Sünen adlı eserinde geçen bazı hadislerini zikretmekte fayda görüyoruz:

İbn Abbâs (r.a) şöyle dedi: H. Peygamber (s.a.v): “*Dul bir kadın evlenme konusunda velisinden daha fazla hak sahibidir. Bekâr kızın evlenmesi için rızasının alınması gerekir. Bekâr kızın susması bu iŐe izin vermesi anlamına gelir.*”¹²¹ buyurdu.

İbn Abbâs’ın (r.a) bildirdiğine göre, H. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “*Evlenme hususunda dul olan kimseler velilerinden daha fazla hak sahibidirler. Bekâr kızın ise bu konu da izni alınır. Susması, onun iznidir, kabul etmesidir.*”¹²²

H. Âişe’nin (r.a) bildirdiğine göre, H. Peygamber (s.a.v): “*Evlilik konusunda kadınların iznini alın*” buyurdu. “*Ama bekâr kızlar mahcubiyetten dolayı susuyorlar*” denildiğinde: “*Onun onayı da izni de bu susmasıdır*” karŐılıęını verdi.¹²³

¹¹⁷ Nesâî, “Nikâh”, 38; İbn Mâce, “Nikâh”, 45; Müslim, “Nikâh”, 5.

¹¹⁸ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 48.

¹¹⁹ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 48; İbrâhim b. Muhammed el-Halebî, *Mülteka’l-Ebhur*, Trc. Mustafa Uysal (Konya: Uysal Yayınevi, 1976), I/350-354.

¹²⁰ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 48.

¹²¹ Müslim, “Nikâh”, 9; İbn Mâce, “Nikâh”, 11; Nesâî, “Nikâh”, 31.

¹²² Müslim, “Nikâh”, 9; İbn Mâce, “Nikâh”: 11; Nesâî, “Nikâh”, 32.

¹²³ Nesâî, “Nikâh”, 34.

Bu hadislerden hareketle İmam Nesâî'nin, evliliklerinde yetişkin erkek ve kadından izin almanın gerekli olduğuna ve onları buna zorlamanın yasak olduğuna inandığı ve bu görüşü savunduğu iddia edilebilir.¹²⁴

Bu konudaki kanaatimiz velilerin çocukları hakkında doğru karar alabildikleri gibi bazen de yanlış karar almaları mümkün olabilmektedir. Bunlardan birisi de velilerin evlendireceği çocukları için evlilikte sevgiden ziyade zenginliği ön planda tutup bunda ısrarcı olabilmektedir. Bu gibi durumların yaşanmaması sağlıklı bir yuva için sevgi tohumlarının biraz olsun ekilmesi adına evlendirilecek kişinin fikrine de başvurulmasının gerekli olduğu görüşündeyiz.

2.1.11. Üç Talakla Boşanan Kadının Birinci Kocasına Helaliyeti

Talak kelimesi lügatte “serbest kalmak/bırakmak, bağından kurtulmak/bağını çözmek” gibi anlamlara gelmektedir. Fıkhi terim olarak “belli lafızlarla nikâh akdinin bozulmasını ve boşanmayı” ifade etmektedir.¹²⁵

Pek çok boşanma/talak çeşidi vardır. Bunlar evliliği sürdürebilmek için yeni akde ihtiyaç bulunup bulunmaması açısından “ric‘î” ve “bâin”, Kur’an ve Sünnet’e uygunluk açısından “sünnî” ve “bid‘î” olarak ayrılmaktadır. Başlığımıza konu olan talak çeşidi ise bâin talak içinde yer almaktadır.¹²⁶

Bâin talak; tarafların tekrar birleşmesi için yeni nikâh akdi ve mehir tespitinin yapılması gereken boşama çeşididir.¹²⁷ Talâk sayısının bir veya iki kez kullanılmasıyla küçük ayrılık diye nitelendirilen el-beynûnetü’s-suğrâ meydana gelir. Bu talâk sonucu taraflar, ister iddet süresi boyunca ister iddet bittikten sonra yeni nikâh akdi ve mehir ile tekrar birleşebilirler. Ancak talâk sayısının üç kez kullanılmasıyla büyük ayrılık diye nitelendirilen el-beynûnetü’l-kübrâ meydana gelir. Bu talâk sonucunda ise kadın başka bir erkekle evlenip boşanmadan eski/ilk kocasıyla tekrar evlenemez.¹²⁸

¹²⁴ el-Asker, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, s. 104.

¹²⁵ Halil İbrahim Acar, “Talak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), XXXIX/ 496.

¹²⁶ Acar, “Talak”, *DİA*, XXXIX/ 496-500; Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 236-243; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 201-208.

¹²⁷ Acar, “Talak”, *DİA*, XXXIX/ 496-500; Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 238; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 203.

¹²⁸ Acar, “Talak”, *DİA*, XXXIX/ 496-500; Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 236-243; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 201-208; Bilmen, *Hukuki İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, II/175, 229.

Bu konuyla ilgili Allah Teala: “Eğer koca eşini üçüncü kez boşarsa, bundan sonra kadın, boşayandan başka bir koca ile nikâhlanmadıkça ona helâl olmaz. İkinci koca da onu boşadığı takdirde, birinci kocası ile bu kadının, Allah’ın koyduğu ölçülere riayet edeceklerine inanıyorlarsa, tekrar birbirleriyle evlilik hayatına dönmelerinde bir sakınca yoktur.”¹²⁹ buyurarak üç talaktan sonra kadının başka bir erkekle gerçek bir evlilik yapıp boşandıktan sonra ilk kocasıyla evlenebileceği açıkça belirtilmiştir.

Sünen-i Nesâî’de geçen şu hadiste bu ayeti açıklayıcı niteliktedir:

H. Âişe (r.a) şöyle demiştir: Rifâ’a’nın karısı Rasûlullah’ın (s.a.v) yanına gelerek: “Rifâ’a beni üç talakla kesin olarak boşadı. Ben de daha sonra Abdurrahman b. Zübeyr ile evlendim. Fakat Abdurrahman’ın erkeklik organı şu giysinin püskülü gibi gevşek olup erkeklik görevini yerine getiremiyor” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) gülümsedi ve: “Her halde Rifâ’a’ya geri dönmek istiyorsun? Fakat ikinci kocan senin balcağızından, sen de onun balcağızından tatmadıkça (ilişkiye girmedikçe) geri dönemezsin”¹³⁰ buyurdu.

İmam Nesâî, zikretmiş olduğu hadislerde de üç talakla boşanan kadının, ikinci kocasıyla cinsel birleşme gerçekleşmeden eski kocasına dönemeyeceği görüşünde olduğunu görmekteyiz.¹³¹

Âlimler, bir kadının ilk kocasından üç talakla boşandıktan sonra, yeniden evlendiği kocası onunla cinsel ilişkiye girmedikçe, eski kocasına dönmesinin caiz olmadığı konusunda ittifak etmişlerdir.¹³²

2.2. Alışveriş

Lügatteki manası “mübadele” olan bey kelimesi, genel olarak alışveriş ve ticareti, İslâm hukukunda yani ıstılah manası da satım akdini ifade etmekle beraber, malı mala değiştirmek şeklinde de tarif edilir.¹³³ Arap dilinde bey ile eş anlama gelen şîrâ kelimesi hem satma hem de satın alma anlamlarına gelmektedir. Bu kavram hem maddi hem de

¹²⁹ El-Bakara 2/230.

¹³⁰ Nesâî, “Nikâh”, 43; Tirmizî, “Nikâh”: 27; Müslim, “Nikâh”, 17.

¹³¹ el-Asker, *Fıkhü'l-İmam en-Nesâî*, s. 131.

¹³² Acar, “Talâk”, *DİA*, XXXIX/ 496-500; Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 236-243; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 201-208; el-Asker, *Fıkhü'l-İmam en-Nesâî*, s. 130-132.

¹³³ Ali Bardakoğlu, “Bey”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), VI/13-19; Orhan Çeker, *Fıkıh Dersleri*, 10. Baskı (Konya: Tekin Kitabevi, 2018), 39; Abdülmün'im, “Mu'cemü'l-Mustalahat ve'l-Elfazi'l-Fıkhiyye”, 398-399; Bilmen, “Hukuk-ı İslamiyye ve Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu”, 6/5.

manevi alışverişi ifade eder. Yüce Kur'an'da geçen; *“Onlar, doğru yola karşılık delaleti, bağışlanma karşılığında cezayı satın almış kimselerdir. Bunlar azaba ne kadar da sabırlı şeyler!”*¹³⁴ âyeti de buna delildir. Bu âyeti kerimede geçen iştirâ-şira kelimesi, manevi alışverişi ifade etmektedir.

Nesâî'nin alışveriş hakkındaki bazı görüşlerinden şu şekilde bahsedebiliriz:

2.2.1. Helal Kazanca Teşvik

Helal kelimesi, lügatte “mubah, ruhsat vermek, câiz olmak ve serbest olmak, Harem'den veya ihramdan tahallül etmek” gibi manalara gelmektedir. İstilahî manası ise “mükellefin yapıp yapmamakta serbest bırakıldığı davranışlar” manası gelmektedir.¹³⁵ Haramın zıddı olarak da zikredilebilir.¹³⁶ Bununla beraber fıkıh terimi olarak âlimler, helâl kavramını farklı şekilde ifade etmişlerdir. Bunlardan birkaçını zikretmekte fayda görüyoruz:

Cürcânî, helal kavramını “işlenmesi nedeniyle hakkında herhangi bir ceza öngörülmeleyen şey” ve “şer‘in amel edilmesini serbest bıraktığı şey” olarak iki şekilde tanımlamıştır.¹³⁷ İmam Şâfiî ve İmam Malik ise “haram kılındığına dair kesin bir delil bulunmayan şey” şeklinde tanımlamışlardır.¹³⁸

Ebû Hanife ise, bu kavramı “helâllîği konusunda herhangi bir delilin bulunduğu şey” olarak tanımlamaktadır.¹³⁹

İslamiyet, helal kazanca çok önem vermektedir. İnsanın kazandığı helal olursa, yediği, içtiği her şey helal olur, hanesi bereketlenir ve bu helal kazanç sayesinde kendisi ve ailesi de hem manen hem de madden temiz kalır ve huzur bulurlar. Helal kazanmaya dikkat eden, rızıkına haram bulaştırmayan bir ailenin yetiştirdiği çocuklar da helal kazanca önem verir. Bu konu da Hz. Peygamber (sav): *“Mümin bir kimse bal arısı gibidir. Her zaman nazif olanı (Helâl olanı) yer, temiz şeyler meydana getirir, temiz yerlerde gezer ve gezdiği yeri ne kırar ne de bozar.”* buyurmuştur.¹⁴⁰

¹³⁴ el-Bakara 2/175.

¹³⁵ Kürşat Demirci, “Helâl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), XVII/173-175.

¹³⁶ Abdülmün'im, *“Mu'cemü'l-Mustalahat ve'l-Elfazi'l-Fıkhiyye”*, 1/586.

¹³⁷ Ferhat Koca, “Helâl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), XVII/175-178.

¹³⁸ Koca, “Helâl”, *DİA*, XVII/175-178.

¹³⁹ Koca, “Helâl”, *DİA*, XVII/175-178.

¹⁴⁰ İbn Hanbel, II, 199; Suyûtî, el-Câmi, 8147

İslamiyet tembelliği yasaklamış, helaliyle çalışmayı emretmiştir. Zira hayatımızı devam ettirmek için çalışıp kazanmak lazımdır. Dinimize göre helal kazanç için çalışan kimse ibadet sevabı da kazanır. İslamiyet için kazancın meşru yollardan ve helal olması çok önemlidir, bunu vurgulayan bazı ayetler şunlardır:

“Ey insanlar, arzda bulunan rızıkların helal ve pak olanlarından yiyin...”¹⁴¹, “İnsan için sadece gayretinin karşılığı vardır. Şüphesiz onun gayreti ileride müşahede edilecektir. Sonra gayretinin karşılığı kendisine tastamam ödenecektir.”¹⁴², “Allah’ın size verdiği helal ve pak yiyeceklerden yiyin ve iman etmiş olduğunuz Allah’ın yasaklarından uzak durun.”¹⁴³, “Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya istinat eden ticaret dışında mallarınızı aranızda zulümle yemeyin...”¹⁴⁴

Zikredilen bu ayetler helal şekilde çalışıp kazanmamız gerektiğini, helal ve meşru olmayan yollardan haksız bir şekilde kazanç elde edilmemesi gerektiğini apaçık ileri sürmektedir.

H. Peygamber (s.a.v), söz ve uygulamalarıyla helal kazancın önemini, gerekliliğini ve yararlarını ortaya koymuştur. Konuyla ilgili H. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *“İnsanın yediği lokmanın en güzeli kendi kazandığıdır. Çocuğu da kişinin kendi kazancından sayılır.”¹⁴⁵*

H. Âişe (r.a) dedi ki, H. Peygamber (s.a.v): *“Sizin en iyi helâl kazancınız çocuklarınızdır, o halde çocuklarınızın kazancından yiyiniz.”¹⁴⁶* buyurdu.

Helal kazanç ilkesine uymak, işlerin en iyi en güzel şekilde yapılmasına, görev ve yükümlülüklerin usulüne uygun şekilde yerine getirilmesini sağlar. Çalışan kişilerin emeğinin karşılığının ödenmesine, işlerde kalitenin ve verimliliğin artmasına, toplumda doğruluğun ve dürüstlüğün yerleşip yaygınlaşmasına da katkı sağlar. Böylece toplumda hile, kandırmaca, haksızlık, görevleri kötü amaç için kullanma, çıkar peşinde koşma gibi kötü davranışların ortaya çıkmasını engellemiş olur.

Bu bilinç oluştuğu takdirde birey ve toplum hayatında refah, barış ve güven yerleşir ve gelişir. Ayrıca bu durum kişilerin hayatlarını sevinçli ve huzurlu sürdürmelerine, ettikleri dualarının makbul olmasına ve Hakk’ın rızasını kazanmalarına sebep olur.

¹⁴¹ el-Bakara 2/168.

¹⁴² en-Necm 53/39-41.

¹⁴³ el-Maide 5/88.

¹⁴⁴ en-Nisâ 4/29.

¹⁴⁵ Nesai, “Büyü”, 1.

¹⁴⁶ Ebû Dâvûd, “Büyü”, 79; Tirmizî, “Ahkâm”, 22; Nesai, “Büyü”, 1.

Helal kazanıp yeme hususunda âlimler ittifak etmiştir.¹⁴⁷ İmam Nesâî'nin eserinde zikretmiş olduğu hadislerle baktığımızda kişinin kazancını helal yollardan kazanması gerektiğinin ve bunun en doğru yol olduğu görüşünün benimsendiği anlaşılmaktadır. Söz konusu hadislerden bir kaçışöyledir: Âişe'den (r.a) rivâyete göre, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kişinin yediğı en güzel ve en helâl kazanç kendi kazandığıdır. Kişinin çocuğı da kendi kazancından sayılır."¹⁴⁸ Âişe'den (r.a) rivâyete göre, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Çocuklarınız en iyi ve helâl kazancınızdır, o halde çocuklarınızın kazancından yiyiniz."¹⁴⁹ Bizde âlimlerin ve İmam Nesâî'nin görüşlerine katılmaktayız.

2.2.2. İkâle Hakkı

Lügatte "bir şeyi gidermek, ortadan kaldırmak" manasına gelmektedir. İstilah manası ise bağlayıcı bir akdin iki tarafın karşılıklı rızasıyla ortadan kaldırılmasını/bozulmasını ifade etmektedir.¹⁵⁰

Kısaca ikâleyi, cayma olarak da ifade edebiliriz. Alışveriş akdi gerçekleşikten sonra taraflardan biri kendisi için bu alışverişin zararlı olduğunu düşünürse akdi bozmak isteyebilir. Bu fesih durumunda karşı tarafında rızası olur ve fedakârlık ederse karşılıklı bu alışveriş bozulur ve ikale gerçekleşmiş olur.¹⁵¹ Bu ikâle sonucunda tarafların önceden yapmış oldukları akitten ortaya çıkan alacak ve borç durumundan karşılıklı olarak vazgeçtikleri için alacaklı ve borçlu sıfatları da ortadan kalkar.¹⁵²

İkâle, önceden yapılmış bir akde dayalı olduğu için bu akdin feshi durumunda yeni bir akit meydana gelmiş olur. Yani bunu şu şekilde ifade etmemiz daha doğru olacaktır: "İkâle, yeni bir akid şeklinde fesihdir."¹⁵³ Ancak ulema arasında bu ikalenin fesih mi, yoksa yeni bir akit mi olduğu hususunda ihtilaf vardır. Bunları zikretmekte fayda görüyoruz:

Ebu Hanife'ye göre ikale taraflar için fesih, üçüncü kişiler için yeni bir akit sayılır.¹⁵⁴ Şâfiîler, Hanbelîler, İmam Muhammed ve Züfer ise ikalenin fesih olduğunu iddia

¹⁴⁷

¹⁴⁸ İbn Mâce, "Ticaret", 1; Tirmizî, "Ahkam", 22; Nesâî, "Alışveriş", 1.

¹⁴⁹ Ebû Dâvûd, "Büyü": 79; Tirmizî, "Ahkam", 22; Nesâî, "Alışveriş", 1.

¹⁵⁰ Bilal Aybakan, "İkâle", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), XXII/14-16; Emine Esin Göç, "İslam Borçlar Hukukunda İkâle" (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010), 18.

¹⁵¹ Çeker, *Fıkıh Dersleri*, 61.

¹⁵² Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1991), 455; Göç, "İslam Borçlar Hukukunda İkâle", 25.

¹⁵³ Çeker, *Fıkıh Dersleri*, 62.

¹⁵⁴ Çeker, *Fıkıh Dersleri*, 62; Aybakan, "İkâle", 14-16.

ederler.¹⁵⁵ İmam Mâlik, İbn Hazm ve Ebû Yûsuf'a göre ise ikâle, hem taraflar için hem de üçüncü kişiler için imkân ölçüsünde yeni bir akdi oluşturmaktadır.¹⁵⁶

İmam Nesâî'nin es-Sünen adlı kitabında ikalenin hükmüyle ilgili rivayet ettiği hadislerini zikretmekte fayda görüyoruz. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:

*“Satıcı ve müşteri bulundukları meclisten ayrıluncaya kadar yaptıkları bu alışverişten cayma hakkına sahiptirler. Eğer bu kişiler mallarının özelliklerini güzelce açıklayıp ortaya koyarlarsa, para konusunu da net olarak söyleyip bu hususta anlaşılırlarsa alışverişleri kendilerine bereketli olur. Eğer alan ve satan malın özelliklerini gizli tutup, parayı da net olarak söylemezlerse ve bu konuda yalancılık yaparlarsa bu alışverişlerinin bereketi yok olur.”*¹⁵⁷

Abdullah b. Ömer'in (r.a) bildirdiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

*“Alışveriş yapan kişiler (alıcı ve satıcı) alışveriş yaptıkları ortamdan ayrıluncaya kadar alışverişini sürdürmekte ve caymakta serbesttirler. Fakat alışverişte her iki tarafta muhayyerlik kaydıyla yapmışlarsa bu serbestlik, alışveriş sona erdikten sonra da o süre doluncaya kadar devam eder. Satış muhayyer şartıyla yapılmışsa, alıcı ve satıcı birbirinden ayrılmadan da alışveriş kesinleşmiş olur.”*¹⁵⁸

İmam Nesâî ikâle konusunda, akit yapanlar aynı mecliste olduğu müddetçe tarafların rücu' hakkına sahip oldukları görüşündedir. Zikrettiğimiz bu ve bunun gibi pek çok hadisler de İmam Nesâî'nin bu görüşünü desteklemektedir.¹⁵⁹

Fukaha, meclisin seçimi konusunda iki görüşte ihtilaf etmişlerdir:

1- Akit yapanlar aynı mecliste olduğu müddetçe taraflardan her biri rücu' hakkına sahiptir. Bu çoğunluğun, yani Şafiîlerin, Hanbelîlerin ve Zâhiriye'nin görüşüdür.¹⁶⁰ Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

“İki kişi alışveriş yaptıkları sırada, bulundukları yerden ayrılmadıkları sürece bunlardan her biri meclis muhayyerliğine sahiptirler. Fakat bunlardan biri diğerini muhayyer kılarsa ve bu muhayyerlik üzerine alışveriş yaparlarsa, alışveriş bittikten sonra

¹⁵⁵ Çeker, *Fıkıh Dersleri*, 62; Aybakan, “İkâle”, 14-16; Ebû Muhammed Abdullah ibn Kudame, *el-Muğnî* (Riyad: yy, 1981), IV/335; Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm, *el-Muḥallâ*, (Mısır, yy., 1968), IX/603.

¹⁵⁶ Çeker, *Fıkıh Dersleri*, 62; Aybakan, “İkâle”, 14-16; İbn Kudame, *el-Muğnî*, IV/335; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, IX/603.

¹⁵⁷ Tirmizî, “Büyü”: 26; Dârimi, “Büyü”: 15; Nesâî, “Buyü”, 8.

¹⁵⁸ Müslim, “Büyü”: 11; Tirmizî, “Büyü”: 26; Nesâî, “Buyü”, 9.

¹⁵⁹ Abdülaziz b. Abdullah el-Veşmî, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, İmam Muhammed bin Suud İslam Üniversitesi, 2012-2013, s. 39.

¹⁶⁰ el-Veşmî, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, 40.

*bulundukları yerden ayrılırsalar bile bu satış gerçekleşmiş olur. Ve onların hiçbirisi satışı terk, yani bozamaz, ayrıldıktan sonra da bu satış vâcib olmuştur.”*¹⁶¹ Zikretmiş olduğumuz bu hadisi de kendilerine delil gösterirler.

2- Taraflar için mecliste rücu’ hakkı yoktur. Bilakis ayrılmadan önce icab ve kabul meydana gelmişse akit gerçekleşmiş olur. Bu Hanefilerin ve Malikilerin görüşüdür.¹⁶² Çünkü, *“Ey iman edenler! Akitlere uyun. İhramlı olduğunuz sırada avlanmayı helâl görmemeniz kaydıyla, size haber verilecek olanlar dışındaki “en‘âm” adı verilen hayvanlar size helâl kılındı. Kuşkusuz Allah dilediği gibi hüküm verir.”*¹⁶³ Hanefiler ve Malikiler bu ayeti kendi görüşlerini delillendirmek için kullanmışlardır.

Bir diğer husus ise alışverişte ayrılmanın sözle mi yoksa bedenle mi ayrılma olduğu konusunda da mezhepler ayrılığa düşmüşlerdir.¹⁶⁴

Tarafların ayrılmalarından maksat, Hanefi ve Malikilere göre hükmi ayrılıktır, yani sözle ile ayrılıktır. İmam Şafii, İmam Hanbeli ve Ebû Yusuf’a göre ise bu ayrılık sözle değil bedenle yani fiziki ayrılımadır.

İmam Nesâî, bu konuda çoğunluğun görüşüne katıldığını açıkça ortaya koymaktadır. Yani bu ayrılığın vücut ayrılığı olduğunu kabul etmiştir. İmam Nesâî’in belirttiği gibi alışverişte ayrılık söz ayrılığı değil vücut ayrılığıdır. İmam Nesâî bu konuda şu hadisi zikretmiştir: Hakîm b. Hızam’ın (r.a) bildirdiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *“Satıcı ile müşteri bulundukları yerden ayrılincaya kadar alışverşi bırakmakta ve devam ettirmekte serbesttirler. Eğer mallarının özelliklerini güzelce açıklarlar ve para durumlarını net olarak ortaya koyarlarsa ve bu konuda doğru ve dürüst olurlarsa alışverişleri kendilerine bereketli kılınır. Eğer alan ve satan malı ve parayı net olarak ortaya koymazlar ve yalancılık yaparlarsa bu alışverişlerin bereketi giderilir.”*¹⁶⁵

Kanaatimiz ve çoğunluğun görüşü bu yöndedir.¹⁶⁶

2.2.3. Satışta Aldatmaca

Aldatmak; karşı taraftakileri yanıltmak, hîle yapmak, kandırmak, dolandırmak, sözünde durmamak gibi pek çok anlama gelmektedir.¹⁶⁷ Karşı tarafı bir akit yapmaya

¹⁶¹ Nesâî, ‘‘Buyü’’ ‘‘, 9.

¹⁶² el-Veşmî, *Fıkhu’l-İmam en-Nesâî*, 40.

¹⁶³ El-Maide 5/1.

¹⁶⁴ el-Veşmî, *Fıkhu’l-İmam en-Nesâî*, 44-45.

¹⁶⁵ Tirmizî, “Büyü”, 26; Dârimi, “Büyü”, 15; Nesâî, “Alışveriş”, 8.

¹⁶⁶ el-Veşmî, *Fıkhu’l-İmam en-Nesâî*, 44-45.

yönelmek için doğru olmayan olay ve durumları kasıtlı olarak doğruymuş gibi göstermektir.¹⁶⁸ Bu sebepten ötürü hakikatin zıddı olan yalan ile eş anlamlı olarak da kabul edilmektedir. Hem ferdi hem toplumsal yıkımlara sebep olacak türde kötü bir davranıştır.

İslamiyet'in getirdiği kurallara göre hangi şartlarda altında olursa olsun, mekir yapmak ve insanları kandırmak kesin bir hükümle yasaklanmıştır. Aldatmak, Kur'an'ı Kerim'de münafıklara uygun olan çirkin bir davranış şekli olarak ifade edilmektedir.¹⁶⁹ Bu konuda Hz. Peygamber'in (s.a.v) yaşamış olduğu meşhur bir olay vardır; Resulullah pazarda, gezerken bir buğday çuvalı görür. Elini bu çuvalın içine sokar ve içinin ıslak olduğunun farkına varır. Satıcıya bu ıslaklığın nedenini sorar. Satıcı da: *"Efendim yağmur yağdı ve buğdaylar ıslandı."* cevabını verir. Hz. Peygamber (s.a.v): *"Peki, ıslak kısmını üst tarafa koysaydın da satın alacak olanlar fark ederek alsalardı ya?"* buyurmuştur. Ve peşinden de: *"Bizi aldatan bizden değildir."*¹⁷⁰ buyurmuştur.

Bir müminin başkasını aldatması dinden tamamen irtidat ettiği anlamına gelmediğine göre "bizi aldatan bizden değildir" ifadesini şu şekilde anlamamız gerekir: "Bizim gibi değildir, ahlakı mümin ahlakı değildir, ancak imanı bütün bir mümin de değildir." Fakat aldatmanın ileri derecede olması durumunda kişinin mümin sıfatından çıkmasına kadar da gidebilir. Bunları düşünmeli ve İslamiyet'in getirdiği ahlak üzerine hareket etmeliyiz.

İslamiyet her ne olursa olsun hiçbir şekilde hile ve aldatmayı asla kabul etmez. Bu şekilde davranan kişilere de büyük bir uhrevi ceza takdir etmiştir.¹⁷¹ Allah Teâla (c.c) şöyle buyurmuştur:

*"Noksan ölçüp tartanlara veyl olsun! Onlar, insanlardan bir şey satın aldıklarında tam ölçerler. Kendileri başkalarına vermek istediklerinde haksızlık ederler (eksiltirler)."*¹⁷²

Ayete baktığımızda, eksik bir şekilde ölçüp tartanların yaptıkları bu davranışın çirkinliğinden ötürü kınanmakta olup bu çirkin işi yapanların ahirette bunun için cezalandırılacaklarına da dikkat çekilmektedir. Ayette ölçü ve tartı hususu örnek bir durumdur. Buna daha genel olarak baktığımızda insanların, kişinin kendi haklarını gözettikleri kadar üzerlerine düşen sorumluluklarını da özenli bir şekilde yerine getirmeleri

¹⁶⁷ Saffet Köse, "Hile", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), XVIII/28-29.

¹⁶⁸ Abdüsselâm Arı, *Fıkıh Açısından Sözleşmelerde Karşı Tarafı Yanıltma (Hile)*, (İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1999) 247-248.

¹⁶⁹ Hülya Alper, "Münafık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), XXXI/ 565-568.

¹⁷⁰ Müslim, "İman", 164.

¹⁷¹ Hayreddin Karaman, v.dğr., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), V/573-574.

¹⁷² el-Mutaffifin, 83/1-3.

hususı vurgulanmıştır. Ve insanların her türlü fiillerinde doğruluk ve adaletli bir şekilde davranmaları gerektiğinin üzerinde durulmuştur.¹⁷³

İbn Ömer'in (r.a) bildirdiğine göre, bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.v) alışverişte sürekli aldandığını söyleyince, Allah Rasûlü (s.a.v) ona: “*Alışveriş yaparken satana, aldatma yok de*” buyurdu. O adam, ondan sonra alışveriş ederken: “*aldatma yok*” demeye başladı.¹⁷⁴

Enes (r.a)'ın rivayetine göre, hafızası kuvvetli olmayan bir adam alışveriş yapıyordu. Ailesi Hz. Peygamber'e (s.a.v) gelerek; “*Bu kişinin alışveriş yapma hakkını elinden al. Ey Allah'ın Resulü!*” dediler. Bu durum üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) o adamı çağırıp alışverişten engelleyince, adam: “*Ey Allah'ın Rasulü! Ben alışveriş yapmadan duramam*” dedi. Hz. Peygamber'de (s.a.v): “*O zaman alışveriş yaptığın esnada aldatmaca yok de*” buyurdu.¹⁷⁵

Bu hadisleri zikreden İmam Nesâî satışta aldatmanın haram olduğu ve caiz olmadığı görüşündedir. Satışta aldatma ve hile Allah Teâla'nın yasakladığı şeylerdendir.¹⁷⁶ Diyerek konuyu pekiştirmiştir.

Âlimler de satışta aldatmacanın haram olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir.¹⁷⁷

Bir malın değerinden fazla veya az olmak üzere bedeller arasında eşitsizliğin bulunması helal bir yol değildir. İslam'da yapılan alışverişte kâr durumu yasaklanmamıştır. Ancak bir malı ederinden fazla üzerine kâr konulması da hoş karşılanmamış, haram sayılmıştır. Bundan dolayı alışverişte hem alıcının hem de satıcının menfaati göz önünde bulundurulmalıdır, tek bir tarafın menfaati önemsenmemelidir.

2.2.4. Tasriye'nin Yasaklanması

Lügat manası “biriktirmek, toplamak, tutmak” anlamındaki sary kökünden türetilen musarrât kelimesi de satışa sunulan bu hayvanları ifade etmektedir.¹⁷⁸

Fıkhî terim olarak; satılacak deve, koyun ve keçi gibi süt hayvanlarının sütü çok görünene kadar iki üç gün sağılmadan hayvanın memesinde biriktirilmesine tasriye

¹⁷³ Karaman, v.dğr., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, V/573.

¹⁷⁴ Müslim, “Büyü”, 12; Nesâî, “Buyü”, 12.

¹⁷⁵ Müslim, “Büyü”, 12; 68; Nesâî, Buyü”, 12.

¹⁷⁶ el-Veşmî, *Fıkhü'l-İmam en-Nesâî*, 47-50.

¹⁷⁷ el-Veşmî, *Fıkhü'l-İmam en-Nesâî*, 47-50.

¹⁷⁸ Şükrü Özen, “Musarrat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), XXXI/240-241.

denilmektedir.¹⁷⁹ Böylelikle sütü çok olduğu zannı uyandırarak alıcıya fiyat yükseltilmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v) tasriye ile alakalı şöyle buyurmuştur:

Ebu Hüreyre (r.a)'nin rivayetine göre, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *“Daha ucuza almak için ticaret kafilesini pazara gelmeden yolda karşılayıp alışveriş yapmayın. Satışa çıkaracağınız develerinizi ve koyunlarınızı satarken sütünün çok görünmesi için birkaç gün boyunca onları sağmamazlık yapmayın. Bu şekilde bir hayvanı satın alan kimse iki durum arasında serbesttir. İsterse hayvanı sütü sağdıktan sonra olduğu gibi kabul eder veya kabul etmezse sağıp kullandığı süt karşılığı bir sa¹⁸⁰ hurmayla beraber bu hayvanı sahibine iade eder”* buyurdu.¹⁸¹

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *“Memesindeki süt birkaç gün sağılmadan biriktirilmiş bir hayvan alan kimse hayvanın sütünü sağdıktan sonra sütünden memnun kalırsa hayvanı yanında bıraksın. Razi olmazsa hayvanla birlikte kullandığı süte karşılık bir sa' hurmayla birlikte hayvanı iade etsin.”*¹⁸²

Eb'ul Kasım (s.a.v) şöyle buyurdu: *“Sütü sağılmaksızın (birkaç gün memesinde bekletmek) bir hayvanı satın alan kimse şu iki şeyi yapmakta muhayyerdir. Ya olduğu gibi satın aldığı o hayvanı kabul eder ya da üç gün içinde bu hayvanı sahibine geri iade eder, ilk sağdığı süt karşılığında da bir ölçek hurma verir.”*¹⁸³

İmam Nesâî'nin zikretmiş olduğu bu hadislerden de anlaşıldığı üzere, İmam Nesâî, tasriye'nin yapılmasının haram olduğu şayet yapıldığı takdirde satın alan kişinin beğenmemesi üzerine geri iade de bulunabileceği görüşündedir.¹⁸⁴

Tasriye'nin haram olduğu konusunda da âlimler ittifak etmiştir. Ancak tasriye'nin gerçekleşmesi durumunda satın alınan hayvanın iade edilip edilmemesi hususunda ihtilaf etmişlerdir.¹⁸⁵ Bu konu da âlimler iki görüş üzerine ihtilaf etmişlerdir. Hanefi mezhebindeki âlimler musarrât hadislerinin kıyasa karşı olduğunu ve bu musarrât hadislerle amel edilmemesi gerektiğini savunmuşlardır. Ve böylece satın alınan bu hayvanın tekrar ilk sahibine geri verilemeyeceğini, fakat hayvanın sütünün az olduğu

¹⁷⁹ en-Nesâî, *es-Sünen*, IV/402; Abdülmün'im, “*Mu'cemü'l-Mustalahat ve'l-Elfazi'l-Fıkhiyye*”, 2/456.

¹⁸⁰ Bir sâ' = 2175 grama denk gelmektedir.

¹⁸¹ Müslim, “Büyü”: 7; Nesâî, “Buyû”, 14.

¹⁸² Müslim, “Büyü”: 7; Nesâî, “Buyû”, 14.

¹⁸³ Müslim, “Büyü”: 7; Tirmizî, “Büyü”: 29; Nesâî, “Buyû”, 14.

¹⁸⁴ el-Veşmî, *Fıkhü'l-İmam en-Nesâî*, 51-53.

¹⁸⁵ Mücahit Küçüksarı, *İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Hanîfe'ye yönelttiği eleştiriler*, (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007), 59-61.

sebebiyle, yani fazla süt vermediği anlaşıldığında satın alınan fiyatta bir miktar indirimin talep edilebileceği görüşünü savunmaktadırlar.¹⁸⁶

Sahabenin çoğunluğu, tâbiîn ve Hanefilerin dışındaki Şafii, Hanbeli, Maliki mezheplerine göre ise, müşteriye aldatmak için sütü sağılmayan yani süt sağılmadı diye memesi sütle doldurulan hayvan, bir ölçek kuru hurmayla beraber tekrar ilk sahibine geri verileceği görüşünü savunmuşlardır.

Şâfiîlere göre musarrat olan hayvanı satın alan kişi, o hayvanın sütünü sağmadan durumun farkına varırsa, herhangi bir bedel ödemez. Fakat hayvanın sütünü sağdıktan sonra durumu fark eder ve hayvanı geri iade etmek isterse bir sa' hurma ile musarrat hayvanı iade edebilir.¹⁸⁷

Mâlikîlere göre ise musarrat olan hayvanı satın alan kişi o hayvandan sütü sağmadan durumun farkına varırsa, tıpkı Şafîler de olduğu gibi herhangi bir bedel ödemez. Ancak Malikiler musarrat hayvanın iade edileceği sırada verilecek olan bir ölçegin hurma olmasını ileri sürmezler. Hurma yoksa o memleketin en yaygın en bilindik gıda maddesi ne ise ondan verilmesi gerektiğini söylerler.¹⁸⁸

İmam Hanefî'nin öğrencilerinden bir olan Ebû Yusuf'a göre ise musarrât hayvan iade edilir. Fakat iade edilen musarrat hayvan ile birlikte buğday veya hurma değil, satılan sütün iade edilmesi gerektiğini savunmuşlardır.¹⁸⁹

Konu incelendiğinde satın alınan hayvanın yapılan bu tasriye sebebiyle süt verimi açısından görüldüğünden farklı olması müşteri açısından zararlar meydana getireceği aşîkârdır. Bu sebeple tasriyenin, muhayyerliği iktiza eden bir kusur olarak ifade edilmesi, alışveriş yapan ilgili kimselerin zarara uğramamaları yönünden daha doğrudur.

¹⁸⁶ Ebû Bekir Abdullah İbn Ebî Şeybe, *el-Musanneffî'l-ehâdis ve'l-'âsâr*, thk. Kemal Yûsuf el-Hût (Beyrut: 1409), VII/290-291; el-Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Hukuku*, II/2702.

¹⁸⁷ Küçüksarı, *İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Hanîfe'ye yönelttiği eleştiriler*, 59-61; el-Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Hukuku*, II/2699-2700.

¹⁸⁸ Muhammed b. Ahmed İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid* (Kahire: Mektebetü'l-külliyeti'l-Ezheriyye, 1966), II/190-191; Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebîbekr İbn Kayyım el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-muvakkî'in*, thk. M. Muhyiddîn Abdülhamîd, (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1987), II/19-21; el-Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Hukuku*, II/2701.

¹⁸⁹ Ebûbekir Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl es-Serahsî, *el-Mebsût*, thk. Ebû Abdillâh Muhammed b. Hasan Muhammed Hasan İsmâil (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-ilmîyye, 2001), XIII/38-40; Muhammed b. İsmail San'ânî, *Sübülü's-selâm şerhu Bulûğî'l-merâm*, thk. Hâzîm Alî Behcet el-Kâdî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995), III/53-54.

2.2.5. Şehirlinin Köylü Adına Satış (Simsarlık) Yapması

Lügat manası “koruyan, gözeten, alıcı ile satıcı arasındaki aracı” manasına gelmektedir.¹⁹⁰ Fıkıh terimi olarak ise “kendi namına, fakat müvekkili hesabına komisyon karşılığı alım satım yapan kimse” anlamına gelmektedir.¹⁹¹ İmam Nesâî, “*el-Mücteba*” adlı eserinde şu hadisleri zikretmiş ve bu konu hakkındaki görüşlerini delillendirmiştir.

Enes b. Malîk (r.a) şunu dedi: “*Babası ve kardeşi bile olsa bize şehirli, köylü adına malının satılmasında aracılık etmesi nehyedildi.*”¹⁹² Yine Enes b. Malîk (r.a) şöyle dedi: “*H. Peygamber (s.a.v) şehirlinin köylü adına malını satmasını bizden nehyetti.*”¹⁹³

Konuyla ilgili Câbir (r.a) ise şöyle dedi: H. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “*Köylünün malını şehirli bir kimse, onun adına satmasın. İnsanları kendi hallerine bırakın da Allah onları birbirinden faydalandırsın.*”¹⁹⁴

Keza Ebu Hüreyre (r.a)’den gelen rivâyete göre, H. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “*Pazara malını getiren köylünün pazara gelmeden önce yoluna çıkıp mallarını düşük fiyatla satın almayın. Biriniz pazarlık ederken bir diğeriniz araya kesinlikle girmesin. Bir malın değerini haddinden fazla överek fiyatını yükseltmeyin. Şehirli bir kimse köylü adına onun malını satmasın.*”¹⁹⁵

İmam Nesâî, bu hadisleri esas alarak şehirli bir kimsenin köylüye simsarlık yapmasının yasak olduğu görüşünü benimsemiştir. Fakat âlimler bu konu da farklı görüşler benimsemişlerdir. Ebû Hanîfe, şehirlinin köylü adına yaptığı bu simsarlığa cevaz vermiştir. Hanefî ve Şâfiî âlimler şehirliden kastın, herhangi bir yerleşim yerinde oturup dışarıdan mal getiren yabancı birine simsarlık yahut komisyonculuk yapan kişi olarak ifade etmişlerdir.¹⁹⁶

Hanbelî ve Mâlikî âlimler ise hadiste geçen ifadelerin daha çok lügattaki manalarını dikkate almışlardır.¹⁹⁷ Âlimler şehirlinin köylü adına yaptığı bu satışın haram olduğunu

¹⁹⁰ Cengiz Kallek, “Simsar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), XXXVII/ 215-218.

¹⁹¹ Kallek, “Simsar”, *DİA*, XXXVII/ 215.

¹⁹² Nesâî, *Buyû*, 17.

¹⁹³ Nesâî, *Buyû*, 17.

¹⁹⁴ Nesâî, *Buyû*, 17.

¹⁹⁵ Nesâî, “*Buyû*”, 17.

¹⁹⁶ İbrâhim İsmâîl b. İsmâîl Müzenî, *el-Muhtasar* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-ilmiyye, 1998), 89; İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-müctehid*, II/181; Ebû Muhammed b. Ahmed Aynî, *el-Binâye*, thk. Muhammed Ömer er-Ramfûrî (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1941), VI/465-466; San’ânî, *Sübülü’s-selâm*, 1084-1086.

¹⁹⁷ İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-müctehid*, II/181.

söylemişlerdir. Aynı zaman da bu durumun, akdin sıhhatine mani olduğunu kabul etmişlerdir.¹⁹⁸

Ebû Hanîfe muâmelât konularındaki şer'î hükümler verirken genel itibariyle akla uygunluk ilkesine öncelik vermiştir. Bu durumda da malların köylü adına bir şehirli tarafından satılmasında toplum için birtakım fayda sağladığı görüşündedir. Taraflardan herhangi birisinin zarara uğratılmaması şartıyla, şehirlinin köylü adına malını satabileceğine cevaz vermiştir.¹⁹⁹ Alışverişin sıhhatinde herhangi bir problem yoktur. Hanefî mezhebinde müfta bih görüşe göre de bu satış şekli mekruhtur ve küçük günahlardan sayılır. Ancak şehir halkının darlık ve güçlük içinde olduğu durumda bu şekilde yapılan satış haram olarak sayılmaz.²⁰⁰

Şafiîler ise yapılan bu satışın büyük günahlardan mı yoksa küçük günahlardan mı olduğu konusunda ortak bir fikir beyan etmemişlerdir. Ancak yapılan bu alışverişin sıhhati hususunda herhangi bir kusur olmadığı ittifakla kabul etmişlerdir.

İbn Hazm (v. 456/1064) ise bu satışın caiz olduğunu söylemiştir. Çünkü bu görüşünü; “Faiz yiyenler (kabirlerinden) ancak şeytanın çarpıp sersemlettiği kimse gibi kalkerlar. Bu onların: “Alışveriş de ancak faiz gibidir” demelerindendir. Oysaki “Allah alışverişi helâl, faizi ise haram kılmıştır...”²⁰¹ ayeti ve “Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin; ancak karşılıklı rızaya dayanan bir ticaretle olursa başka. Kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir.”²⁰² ayetlerinde geçen mutlak ifadelerle dayandırmıştır.²⁰³

2.2.6. Olgunlaşmamış Meyvenin Satışı

Olgunlaşmamış meyvelerin çoğunluğa göre ham sayılan meyvelerin satışının caiz olup olmaması hususunda bazı rivayetleri şu şekilde zikredebiliriz.

Hiz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “*Meyveleri henüz olgunlaşmadan ağacında satmayın.*” buyurmuştur. Hem alıcıyı hem de satıcıyı bundan menetti.²⁰⁴

Yine Hiz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “*Meyveler henüz yetişmiş olmadan ağaçtayken satmayın. Ağaçtaki meyveyi de meyve karşılığında satmayın.*”²⁰⁵

¹⁹⁸ Küçükşarı, *İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Hanîfe'ye yönelttiği eleştiriler*, 58.

¹⁹⁹ Muhammed Zâhid b. Hasen Kevserî, *en-Nüketü't-tarîfe* (el-Mektebetü'l-Ezheriyye, 2000), 243.

²⁰⁰ Küçükşarı, *İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Hanîfe'ye yönelttiği eleştiriler*, 58.

²⁰¹ el-Bakara 2/275.

²⁰² en-Nisâ 4/29.

²⁰³ Küçükşarı, *İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Hanîfe'ye yönelttiği eleştiriler*, 58.

²⁰⁴ İbn Mâce, Ticarat: 32; Tirmizî, Büyü': 14; Nesâî, Buyû, 28.

²⁰⁵ Nesâî, Buyû, 28.

Keza Abdullah b. Ömer (r.a) der ki: Hz. Peygamber (s.a.v) aramızdayken ayağa kalkarak: “*Meyveleri olgunlaşmadan satmayın*” buyurdu.²⁰⁶

Konuyla ilgili Câbir b. Abdullah (r.a) der ki: “Resulullah (s.a.v) Muhabere, Muhakale, Muzâbene ve Arâyâ türü olmadıkça henüz olgunlaşmamış meyvelerin satışını yasakladı.”²⁰⁷

İmam Nesâî'nin aktarmış olduğu hadislerden meyvenin olgunlaşmadan önce, olgunlaşmasını bekleme şartıyla satılmasının mutlak olarak yasaklandığı görüşüne sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.²⁰⁸ Aynı zamanda İmam Nesâî, meyvenin satılabilmesi için olgunlaşması yani olgunlaşma alametlerinin de görülmesi gerektiği görüşünü savunmuştur.

Fakat fukahâ âlimleri, hadislerde geçen “salâh” kelimesinden ne anlaşılması gerektiği hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Malikîler, Hanbelîler ve Şâfiîlere göre “salâh” kelimesi meyvenin olgunlaşmasıdır yani meyvenin olgunlaşma belirtileri göstermesi gerekir. Ve bu olgunlaşma meyveden meyveye farklılık gösterebileceğini söylemişlerdir.²⁰⁹

Hanefîlere göre ise salâh kelimesinde “intifâ” yani faydalanma anlamı çıkarılması gerektiği görüşünü savunmuşlardır. Ve bu meyve hastalıklara ve çeşitli sebeplere rağmen bozulmuyorsa o zaman salâhının ortaya çıktığı anlamına gelmektedir.²¹⁰ Hanefîlerin bu görüşüne baktığımızda Ebû Hanîfe'nin olgunlaşmamış meyvelerin satışına cevaz verdiği anlaşılmaktadır. Ancak buna cevaz verirken de hadislere muhalefet etmeyip hadisleri farklı yorumladığı anlaşılmaktadır.²¹¹

Zikredilen hadisler ve âlimlerin görüşüne baktığımızda olgunlaşmamış, insan yiyeceği yahut yem olarak faydalanılacak durumda bulunmayan sebze ve meyvelerin satışı dinimizce uygun görülmemiştir. Ancak insan yiyeceği yahut yem olarak faydalanılacak halde bulunan sebze ve meyvelerin henüz olgunlaşmasa bile satışı dinimizce uygun görülmüştür. Çünkü bu durumda olan sebze ve meyveler, kendilerinden faydalanılabilen ve değerli, kıymetli bir mal olarak kabul edilmektedir.

²⁰⁶ İbn Mâce, Ticarat: 32; Tirmizî, Büyü': 14; Nesâî, Buyû', 28.

²⁰⁷ Nesâî, Buyû', 28.

²⁰⁸ el-Veşmî, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî Suğra*, 69.

²⁰⁹ Bahâuddîn Abdurrahmân b. İbrâhim Makdisî, *el-'Udde şerhu'l-'Umde* (Beyrut: Daru'l-Fikr, ts), 227; Şemsüddîn Muhammed b. Ebî'l-Abbâs Ahmed b. Hamza b. Şihâbiddîn Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc* (Beyrut: Daru'l-Fikr, 1984), IV/145; Küçüksarı, *İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Hanîfe'ye yönelttiği eleştiriler*, 62-63.

²¹⁰ Küçüksarı, *İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Hanîfe'ye yönelttiği eleştiriler*, 63.

²¹¹ Küçüksarı, *İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Hanîfe'ye yönelttiği eleştiriler*, 63.

2.2.7. Yaş Hurmada Ariyye Usûlü Satış

Ariyye, arâyâ kelimesinin tekili olmakla beraber lügatta “hediye edilmiş veya meyvesi yenmiş hurma ağacı” manasına gelmektedir. Aynı zamanda satıştan ayrı tutulan veya satmak için bir tarafa ayrılan hurma ağacına da ariyye denilmektedir.²¹² Fikhî bir terim olarak arâyâ satışı, herhangi bir ölçü-tartı kullanmaksızın tahmin yürüterek kuru hurma karşılığında taze hurmanın henüz ağaçtayken alınıp satılmasıdır.²¹³

Ağaçtaki taze hurmaların eşit miktardaki kuru hurmalar karşılığında satılması

(müzâbene) İslâmiyet’te yasaklanmıştır. Fakat müzâbenenin farklı bir cinsi olan arâyâyâ zaruret sebebiyle cevaz verilmiştir.²¹⁴

Zeyd b. Sabit şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v), yaş ve kuru hurmada ariyye usulü satışa izin verdi. Ancak başka şeylerde yapılacak olan alışverişlerde bu tür satışa izni vermedi.²¹⁵

Yine Ebu Hüreyre (r.a)’den gelen rivâyete göre: Rasûlullah (s.a.v), tahmini olarak beş vesak veya daha az miktardaki meyvenin ariyye satışına izin verdi daha fazlasına izin vermedi.²¹⁶

Konuyla ilgili Sehl b. Ebî Hasme (r.a) der ki: Hz. Peygamber (s.a.v), ağaçtaki meyveyi yetişmeden satılığa çıkarmayı yasakladı. Miktarını tahmin ederek, satın alanın ailesinin yemesi maksadıyla ağaçtaki hurmaların ariyye usulü satışına izin verdi.²¹⁷

İmam Nesâî’nin “*el-Mücteba*” adlı kitabında geçen hadislerin bazılarını zikrederek konunun bütünlüğünü ve geçen ifadeleri daha iyi anlayabilmek için bahsetmekte fayda gördük. Geçen bu hadislerle baktığımızda İmam Nesâî’nin bu konudaki görüşünü yani, arâyâ satışının caiz olduğunu belirtmiş olduğunu anlamaktayız.

İslâm hukukçuları hadiste geçen arâyâ kelimesinden kastın ne olduğu mevzuunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.²¹⁸

İmam Şafiî arâyâ kavramını, “Kişinin, ağacındaki yaş hurmayı, ailesinin yemeklik taze hurma maişetini gidermek üzere kuru hurma karşılığında göz kararı bir ölçü ile satın almasıdır.” şeklinde tanımlamıştır.²¹⁹

²¹² Halit Ünal, “Arâyâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), III/337; Ahmed b. Muhammed b. Ali Feyyûmî, *el-Misbâhu’l-Münîr*, (Beyrut: Mektebetü Lübnan, tsz.), “عرو” md.

²¹³ Zekiyyüddin Şa’bân, *İslâm Hukuk İlminin Esasları*, Trc. İbrahim Kâfi Dönmez, (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 141.

²¹⁴ Küçüksarı, *İbn Ebî Şeybe’nin Ebû Hanîfe’ye yönelttiği eleştiriler*, 47; Ünal, “Arâyâ”, *DİA*, III/337.

²¹⁵ Nesâî, “Buyû”, 35.

²¹⁶ Nesâî, “Buyû”, 35.

²¹⁷ Nesâî, “Buyû”, 35.

²¹⁸ Şa’bân, *İslâm Hukuk İlminin Esasları*, 141.

İmam Mâlikî ise arâyâ kavramını, “Kişinin, başkasına ait bir bahçede hurma ağacı bulunması, bahçenin malikinin de başka kimselerin bahçesine girmesini ve bu sebepten zarar görmeye razı olmamasından dolayı o kimseye taze hurmayı kuru hurmayla trampa yapmasıdır.” şeklinde tanımlamışlardır.²²⁰

Hanbelîler ise arâyâyı, “ölçeği belirli kuru hurma karşılığında göz kararı bir ölçü ile dalındaki yaş hurmanın satılmasıdır” şeklinde tanımlamışlardır.²²¹

Hanefîlere göre ise, Hz. Peygamber’in izin verdiği arâyânın aslında bir hibe akdi olduğu görüşünü savunmaktadır.

Arâyâ akdinin geçerli sayılabilmesi için Hanefîlere göre meyvenin ağacında belirginleşmiş olması gerekmektedir. Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre ise kızarmış ve sararmış olması olgunlaşma alâmetleri göstermesi gerekmektedir. Bunun haricinde diğer mezhep âlimlerine göre bu akdin gerçekleşmesi için şartlar değişiklik gösterebilmektedir.²²²

Genel olarak bakacak olursak arâyânın geçerli olabilmesi için şu şartların bulunması gerekir:

1. Kuru hurmanın ölçekle, ağaçtaki taze hurmanın yaklaşık olarak belirlenmesi,
2. Yapılan alışverişin hurma ve üzüm üzerinden gerçekleşmesi,
3. Yapılan alışverişin veresiye olmaması,
4. Taze hurmayı satın almak isteyeninin fakir olması ve kuru hurmadan başka bir malının olmaması halinde ariyye usulü satış yapılır. Fakat Şâfiîler fakir olma şartını aramazlar.²²³
5. Kuru hurmanın beş veskin altında olması (1 vesk = yaklaşık 175 kg.).

Arâyâ usulü satış, İslâm hukukunun topluma sağladığı kolaylık, fayda ve ihtiyaca yönelik prensiplerindendir.²²⁴

²¹⁹ Şa‘bân, *İslâm Hukuk İlminin Esasları*, 141.

²²⁰ Şa‘bân, *İslâm Hukuk İlminin Esasları*, 141.

²²¹ Küçüksarı, *İbn Ebî Şeybe’nin Ebû Hanîfe’ye yönelttiği eleştiriler*, 48.

²²² Ünal, “Arâyâ”, *DİA*, III/337.

²²³ Ünal, “Arâyâ”, *DİA*, III/337.

²²⁴ Ünal, “Arâyâ”, *DİA*, III/337.

2.2.8. Altın ve Gümüşü Veresiye Satmak

Sarf akdi; altın, gümüş, dolar, TL gibi para cinsinden olan şeylerin birbirleriyle değiş-tokuş yapılmasıyla meydana gelen akittir. Yapılan bu sarf akdinde bedellerin nakit olması gerekmektedir.²²⁵ Bedellerden birinin veresiye olması durumunda yapılan işlem/alışveriş ribaya, yani faize dönüşür.

Ribâ/Faiz yasağını düzenleyen hadislere bakıldığında gümüş ve altın kendi cinsiyle değiştirilecek olursa bedellerin peşin olarak ödenmesi ve bu bedellerin eşit miktarda olması gerekir. Eğer trampanın farklı cinsler arasında gerçekleşecekse de yalnızca bedellerin peşin ödenmesi şartı konulmuştur.²²⁶ Altın, gümüş veya dövizin vade farkı uygulanmasa bile veresiye olarak satılması faize dönüştüğünden dolayı veresiye alım satım caiz değildir. Hz. Peygamber (s.a.v) konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

Ebu'l Minhal (r.a) şöyle anlatmaktadır: Ortağım peşin olmaksızın veresiye gümüş satmış ve sonra da gelip beni haberdar edince bu yaptığının caiz olmadığını söyledim. O da şöyle dedi: “Allah’a kasem olsun ki onu çarşıda herkesin gözü önünde sattım kimse bana bunun kötü bir şey olduğunu söylemedi, beni ayıplamadı.” Bunun üzerine Bera b. Azib’e gidip durumu sordum. O da şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.v), Medine’ye geldiğinde bizler de bu şekilde alım satım yapıyorduk. Yanımıza gelen Hz. Peygamber (s.a.v) bunu görünce şöyle buyurdu: “*Veresiye olursa riba olur, peşin satmanız caizdir*” buyurdu. Sonra Berâ b. Âzib bana: “Git Zeyd b. Erkam’a da bu olayı sor” dedi. Ben de ona gidip bu meseleyi sordum o da aynı şeyleri söyledi.²²⁷

İmam Nesai zikrettiğimiz hadis ve kitabında yer alan diğer hadisleri de rivayet ederek veresiye altın ve gümüş satmanın haram olduğu görüşünde olduğu anlaşılmaktadır.²²⁸

Âlimler de veresiye altın ve gümüş satmanın haram olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Buna göre altın, gümüş veya dövizin alınıp satılması peşin olursa caizdir, veresiye veya taksitle alınıp satılırsa caiz değildir.²²⁹

²²⁵ Bilal Aybakan, “Sarf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), XXXVI/137-140.

²²⁶ Aybakan, “Sarf”, *DİA*, XXXVI/137-140.

²²⁷ Nesâî, “Buyû”, 49.

²²⁸ Al- Vaşmi, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, 123-124.

²²⁹ el-Halebî, *Mülteka'l-Ebhur*, III/156-162.

2.2.9. Müdebber Kölenin Satışı

Lügatteki manası “düşünmek, yapılan bir işin sonunu düşünerek gerektiği gibi davranmak, iyi bir şekilde yönetmek” olan tedbîr fıkıh terimi olarak; “bir kişinin kölesini/câriyesini âzat etmesini mutlak manada kendisinin ölümüne bağlaması” şeklinde tarif edilmektedir. Bu şekilde hür kalacak köleye de “müdebber” denilmektedir.²³⁰

Câbir (r.a)’in bildirdiğine göre Uzre oğullarından bir adam müdebberlik akdiyle kölesini azâd etmişti. Bunu duyan Hz. Peygamber (s.a.v) adama: “*Bu köleden başka bir malın var mı?*” diye sordu. Adam: “Hayır” deyince, Rasûlullah (s.a.v) oradakilere: “*Bu köleyi benden kim satın alır?*” diye sordu. Bunun üzerine Nuaym b. Abdullah el Adevi Rasûlullah (s.a.v)’a parasını verdi ve sekiz yüz dirhem karşılığı köleyi satın aldı. Rasûlullah (s.a.v)’da bu parayı adama vererek; “Sadaka vereceksen önce kendinden başla. Bir şey artarsa bunu ailene harca yine artarsa yakın akrabalarına harca onlardan da artarsa o zaman şuraya buraya harcarsın” diyerek eliyle sağında ve solundakilere dağıt der gibi işaret etti.²³¹

İmam Nesâî, bu hadisleri delil göstererek müdebber kölenin de normal köle gibi satılabileceği görüşünü benimsemiştir. Fakat âlimler bu konu da ihtilaf etmişlerdir. İmam Malik ve Ebû Hanîfe’ye göre bir köle kayıtsız olarak efendisi hayatta iken müdebber yapılmışsa, satışı caiz değildir. Ancak müdebber kıldığı kölesini kendi işinde çalıştırabilir, icâre akdine konu edebilir, onu başkasıyla evlendirebilir, âzat edebilir; fakat müdebber köleyi satamaz başkasına hibe edemez.²³² Ebû Hanîfe’ye göre müdebber kölenin satılması için “bir hastalık nedeniyle” veya “belli bir seferde” şeklinde bir şartın olması gerekmektedir. İmam Mâlik’e göre ise müdebber kölenin satışının caiz olması için efendisi öldüğü zaman üzerinde borç bulunması ve bunu ödeyebilmesi gerekir. Ancak ölen efendinin üzerinde borç yoksa müdebber köle yine satılamaz.²³³

Efendinin müdebber kölesini bey‘, hibe, vakıf gibi tasarruflarla mülkünden çıkarılıp satışının yapılacağı görüşünü ise Şâfiî, Hanbelî ve Zâhirîler savunmuşlardır.²³⁴

²³⁰ Fahrettin Atar, “Tedbir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), XXXX/258-259; Küçüksarı, *İbn Ebî Şeybe’nin Ebû Hanîfe’ye yönelttiği eleştiriler*, 69; Ebu’l-Muzaffer Yahyâ b. Muhammed İbn Hübeyre, *Kitâbü’l-İfsâh an me’âni’s-Sihâh*, thk. Fahd b. Abdülazîz es-Sa’îd, (Kahire: y.y., 1987), II/306; Abdülmün’im, “*Mu’cemü’l-Mustalahat ve’l-Elfazî’l-Fıkhiyye*”, 3/244.

²³¹ Nesâî, *Buyû*, 84.

²³² Atar, “Tedbir”, *DİA*, XXXX/258-259; el-Halebî, *Mülteka’l-Ebhur*, II/211-212.

²³³ Küçüksarı, *İbn Ebî Şeybe’nin Ebû Hanîfe’ye yönelttiği eleştiriler*, 69.

²³⁴ Atar, “Tedbir”, *DİA*, XXXX/258-259.

2.2.10. Köpek Satmanın Hükümü

İmam Nesâî, herhangi bir köpeğin satışı sonucunda elde edilen gelirin/kazancın haram olduğu görüşünü benimsemiştir ve bu görüşünü Hz. Peygamber'in köpeğin bedelini, zinâkâr kadının kazancını ve kâhinlikten/büyücülükten kazanç sağlamayı yasaklayan hadisleri zikrederek temellendirdiğini görmekteyiz. Bu konuyla ilgili İmam Nesâî şu hadisleri zikretmiştir:

Ukbe b. Amr (r.a)'ın bildirdiğine göre, Rasûlullah (s.a.v), *köpek satışından elde edilen geliri, zina yaparak elde edilen kazancı ve büyüculük/kahinlik yaparak para kazanmayı yasakladı.*²³⁵

Abdullah b. Abbâs (r.a) bildirdiğine göre: Rasûlullah (s.a.v) haram kılınan şeyleri sayarken: *“köpek satışından elde edilen para da haramdır”* buyurmuştur.²³⁶

Fakihler/âlimler, köpeği satmanın ve bu satış sonucu elde edilen kazancın câiz olup olmadığı konusunu tartışmışlardır. Bu hususta Şâfiî ve Hanbelîler sert bir tavır sergileyerek köpeğin satışının caiz olmadığı görüşünü savunmuşlardır. Köpeğin av için veyahut başka bir amaçla eğitilmiş olması da bu hükmü değiştirmez.²³⁷

Malikîler ise köpeği aslen temiz saymakla beraber hadislerde geçen hükümler doğrultusunda bu durumun şer'an yasaklandığını belirterek satışının yasak olduğu görüşünü savunmuşlardır. Av veya bekçi köpeğini bu hükümden istisna da etmemişlerdir.²³⁸ Ancak bazı tâbiîn fakihlerine ve Mâlikîlere göre ise av, bekçilik gibi dinen serbest olan kullanım amaçlarıyla köpeğin satışının caiz olduğunu söylemişlerdir.²³⁹

Hanefî mezhebine geldiğimiz de ise satım akdinin genel şartlarını uygulayarak tâbiîn fakihleri ve Mâlikîler gibi bir ayırım yapmaksızın kural olarak köpek alım satımını câiz kabul etmişlerdir.²⁴⁰

Zikredilen hadislerde köpek satışının nehyedilmesi ister ihtiyaç için kullanılsın, ister kullanılsın köpeğin satışı karşılığında elde edilen paranın helalliyi hususunda net bir görüş bulunmamaktadır.

²³⁵ Nesâî, buyû', 91; Buhârî, Büyü': 113; Tirmizî, Büyü': 50.

²³⁶ Nesâî, buyû', 91.

²³⁷ Ebû Abdullah Muhammed b. Abdurrahmân Safedî, *“Rahmetü'l-Ümme fî ihtilâfi'l-Eimme”* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-ilmiyye, 1987), 129; Muhammed el-Hatîb Şirbînî, *“Muğni'l-Muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî-i elfâzi'l-Minhâc”*, (b.y., Dâru'l-Fikr, tsz.), II/2; Küçüksarı, *İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Hanîfe'ye yönelttiği eleştiriler*, 68.

²³⁸ Küçüksarı, *İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Hanîfe'ye yönelttiği eleştiriler*, 69.

²³⁹ Ali Bardakoğlu, *“Köpek”*, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), XXVI/251-252.

²⁴⁰ Bardakoğlu, *“Köpek”*, *DİA*, XXVI/ 251-252.

2.3. ZİNİT (SÜSLENME)

Daha çok Türkçe de “süs” anlamına gelen ziynet (zînet) “bir şeyi elbiseyle, takıyla veya şekil verme yoluyla güzelleştirmek” manasına gelmektedir.²⁴¹

Süs ve güzellikle alakalı Kur’ân-ı Kerîm’de pek çok kelime bulunmaktadır. Ayrıca ziynet ve aynı kökten türeyen kelimeler hem maddî hem mânevî mana da süsü ve süslenmeyi ifade etmek amacıyla kullanılmıştır.²⁴² Bu ayetlerin bazıları şunlardır: “*Bilin ki Allah’ın elçisi aranızda bulunmaktadır. Eğer pek çok durumda o sizin dediklerinizi yapsaydı şüphesiz kötü duruma düşerdiniz, fakat Allah size imanı sevdirdi ve onu gönlünüze güzel gösterdi/ Onu tezyin etti.*”²⁴³ Bu ayeti kerimeye baktığımızda zinet kelimesinin manevi olarak kullanıldığını görmekteyiz.

Allah Teâla; “*Ey Âdemoğulları! Her namaz kılacağınızda güzelce giyinin/ziynetinizi takını*” buyurmuştur.²⁴⁴ Burada da ziynet kelimesinin madden süslenmek olarak kullanıldığını görmekteyiz.

Nesâî’nin zînet kitabındaki bazı görüşlerinden şu şekilde bahsedebiliriz:

2.3.1. Saf İpek Giymenin Yasaklanması

İpeğin elbise, aksesuarı, süs eşyası amacıyla kullanılmasının dinî açıdan hükmü, erkeklere ve kadınlara göre değişmekle beraber zaruret ve ihtiyaç durumuna göre de değişiklik göstermektedir.²⁴⁵

Kur’ân-ı Kerîm’de geçen ayeti kerimelerde cennet ehline verilecek lütuflardan bahsedilirken elbiselerinin ipekten olacağı bildirilmiştir. Bu ayetler ise şunlardır:

“*Allah’a iman edip dünya hayatı ve âhiret hayatı için yararlı işler yapanları/salih ameller işleyenleri ise Allah içlerinden nehirler akan cennetlere koyacaktır. Onlar orada altın ve incilerle süslenecektir. Orada onların giysileri de ipektendir.*”²⁴⁶; “*Onların (mükafatı) gireceği yer adn cennetleridir. Orada onlar altın bilezikler ve incilerle süsleneceklerdir. Orada onların giysileri de ipektendir.*”²⁴⁷

²⁴¹ Faruk Beşer, “Süslenme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), XXXVIII/178-180.

²⁴² Faruk Beşer, “Süslenme”, *DİA*, XXXVIII/178-180.

²⁴³ el-Hucurât 49/7.

²⁴⁴ el-A‘râf 7/31

²⁴⁵ Y. Vehbi Yavuz, “İpek”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), XXII/365-366.

²⁴⁶ el-Hac 22/23.

²⁴⁷ el-Fâtır 35/33.

Hız. Peygamber (s.a.v) aynı zamanda dünyada ipek giyenlerin ahirette ipek giymeyeceğini bizlere bildirmiştir. Ve bunun ilgili şöyle bir olay anlatılmaktadır: Abdullah b. Ukeym (r.a) rivayetinde şöyle bildiriyor: Bir köyün çiftlik sahibinden Huzeyfe bir su isteyince adam gümüşten imal edilmiş bir kapla ona su getirdi. Huzeyfe gelen su kabını fırlatıp attı. Sonra da yaptığı bu davranıştan dolayı özür dileyip şöyle dedi: Ben bunu yasakladım çünkü gümüş kaptan su içmem uygun değildir. Ben Rasûlüllah (s.a.v)'dan şöyle işittim: *“Gümüş ve altın kaplardan su içmeyin, saf ipek ve ipek elbiseler de giymeyin. Bunlar (ipek ve ipek giysiler) dünya hayatında kâfirlerin, ahiret hayatında ise bizimdir.”* buyurmuştur.²⁴⁸

Sabit (r.a) dedi ki: Abdullah b. Zübeyr minbere çıkmış hutbe okurken şu hadisi söylediğini duydum. *“Hz. Muhammed (s.a.v): “Bu dünya hayatında ipek giyen onu ahiret hayatında asla giyemez”* buyurdu.²⁴⁹ Bu hadislerle baktığımızda yasağın her iki cinsi de kapsadığı yönünde görüşlerin ortaya çıktığını görmekteyiz..

Fakat Hız. Ali (r.a)'nin bildirdiğine göre: *Rasûlüllah (s.a.v) ipeği sağ eline, altını da sol eline alarak şöyle buyurmuştur: “Ümmetimin erkeklerine bu ikisi haramdır.”*²⁵⁰ Bu rivâyetle de anlaşılan şudur ki; bir önceki rivayetteki yasağın/mahrumiyetin tahsis edilerek sadece erkekleri kapsadığıdır.

Âlimler, ipek elbise giyme hususunda verilen hükmün erkeklere haram, kadınlara helâl olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Bazı fakihler, ipeğin erkeklere haram olmasının hikmeti olarak fakirlerin onurunu yıkması, israfa, böbürlenmeye yol açması, erkeğe uygun görülmeven kadınsı bir görünüm oluşturduğu için yasaklandığı görüşünü ileri sürerler. Fakat fakihlerin çoğunluğu, dindeki emir ve nehiyleri kesinlikle aşıkare bir sebep ve hikmete dayandırmamaktadır. Çünkü bu yasağın insanlar tarafından bilinemeyen, anlaşılamayan sebep ve hikmetlere de dayanabileceği, aynı zaman da sadece kulları imtihan amacı taşıyabileceği görüşünü savunurken bu yasağında dinin taabbüdü hükümleri arasında olduğunu söylemektedirler.²⁵¹

Hanefiler hadiste geçen “erkekler” ibaresinin umumiyetinden yola çıkarak erkek çocukların da ipek giyme yasağının hükmüne girdiğini söylemişlerdir. Fakat mükellef olmadıkları için kendileri günahkâr sayılmayacaklarını dile getirmişlerdir.²⁵²

²⁴⁸ Ebû Dâvûd, Libas: 18; Müslim, Libas: 2; Nesâî, Zînet, 87.

²⁴⁹ Nesâî, zînet, 90.

²⁵⁰ Nesâî, zînet, 40.

²⁵¹ Yavuz, “İpek”, DİA, XXII/365-366.

²⁵² Yavuz, “İpek”, DİA, XXII/365-366.

Şâfîî, Hanbelî ve Mâlikî mezheplerinde ise bu umumun mükellef olmadıkları için erkek çocukları kapsamadığını ve onların ipek elbise giydirilmesi halinde haram olmayacağı görüşünü benimsemişlerdir.²⁵³

Bu konu hakkında İmam Nesâî, *el-Müctebâ* adlı eserinde pek çok hadis rivayet etmiştir. Rivayet ettiği hadisler ve belirttiği görüşler incelendiğinde İmam Nesâî'nin ipek giymenin hükmünün erkeklere haram olduğu görüşünü benimsemiş olduğunu görmekteyiz.²⁵⁴

Bu konudaki ayet, hadisler ve rivayetlere baktığımızda kadın ve erkeğin bünye ve yaratılışının farklı oldukları anlaşılmaktadır. Çünkü kadın sürekli zinete ve süse meyilli, kendisini beğendirme ve kabullendirme arzusunda olduğu için süslenmek onlara zaruri bir ihtiyaçtır. Süs eşyalarının en kıymetli olanları ise altın ve ipektir. Bundan dolayı altın ve ipek kadına helal kılınmışken, mü'min erkeklere haram kılınmıştır. Çünkü erkeklerde bulunması gereken en önemli özellikler şahsiyet ve olgunluktur, süslenmek değildir.

2.3.2. İpek Giyilmesine Ruhsat Verilmesi

Bir önceki konumuz olan erkeklerin saf ipek giymesi hususundaki hükmün haram olduğunu mezhepler ittifaken kabul etmişlerdir. Ancak ipeğin hangi hususlarda ve ne kadar kullanılacağı konusunda verilen ruhsata baktığımızda bazı görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

Enes (r.a.)'in rivâyetine göre, Hz. Peygamber (s.a.v), Zübeyr b. Avvam ile Abdurrahman b. Avf'a yolculukta iken vücutlarında oluşan kaşıntıdan dolayı ipek gömlek giymelerine ruhsat verdi.²⁵⁵

Utbe b. Ferkad ile beraberken o sırada Hz. Ömer (r.a.)'in mektubu geldi. Gelen mektupta Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğu yazılmıştı: “*İpek elbiseyi ancak ahirette ipekten nasibi olmayanlar giyer. Ancak şu kadar kullanmada herhangi bir sakınca yoktur.*” Ebu Osman bu hadisi bize anlatırken şehadet ve orta parmaklarıyla elbisesinde bulunan ince çizgileri göstererek “*işte bu kadarı/ bu miktarı caizdir.*” dedi. Ben bakınca elbisesinde bulunan düğmeleri ve ipek çizgileri gördüm.²⁵⁶

Süveyd b. Gafele (r.a.)'nin bildirdiğine göre, “*Elbisenin üzerinde dört parmak eninde ipek bulunmasına Hz. Ömer ruhsat verdi.*”²⁵⁷

²⁵³ Yavuz, “İpek”, *DİA*, XXII/365-366.

²⁵⁴ Ali b. Fahd b. Abdullah er-Reşûdî, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, İmam Muhammed bin Suud Üniversitesi, 2012-2013, s. 39.

²⁵⁵ İbn Mâce, Libas: 17; Müslim, Libas: 8; Nesâî, Zînet, 92.

²⁵⁶ Ebû Dâvûd, Libas: 11; Müslim, Libas: 8; Nesâî, Zînet, 92.

²⁵⁷ Nesâî, Zînet, 92.

İmam Nesâî bu hadisleri el-Mücteba eserinde nakletmiştir. Ve biz görüyoruz ki İmam Nesâî –Allah ona rahmet etsin- bir erkeğin gerektiğinde ipek giymesinin caiz olduğu görüşündedir.

Fukahanın çoğu kaşıntı, hastalık, bit ve savaş gibi zaruret hallerinde erkeğin ipek giymesinin caiz olduğu görüşündedir. İbn Kudame'ye göre de bit, kaşıntı ve hastalık gibi durumlarda ipek giymek kişiye fayda sağlıyorsa erkeğin ipek giymesinin caiz olduğunu söylemiştir.

Hanefiler, ipeğin kalınlığının dört parmağı geçmemesi koşuluyla elbise ziynetinin ipekten yapılması, ipek yastık bulundurmak veya ipekten yapılmış yastık üzerinde yatmanın erkekler için caiz olduğunu; ancak ipek kılıflı yorgan örtmenin mekruh olduğunu savunmuşlardır.²⁵⁸ Keza ipek seccade üzerinde namaz kılmak kerahet olmaksızın caiz olduğunu, aynı zamanda tespih, saat ve anahtar ipi, divit kesesi, Kur'an kılıfı, kapı ve pencere perdelerinin vb. süs eşyalarının da ipek olması ve ipeğin üzerine yazı yazılmasının caiz olduğu görüşünü iddia etmişlerdir.²⁵⁹

Mezhepler, ipeğin başka kumaşlarla karışık olması durumunda yani saf olarak bulunmaması halinde bu karışımındaki ipeğin yarıdan az olması durumunda giyinmenin caiz olacağı hususunda ittifak etmişlerdir.²⁶⁰

Mâlikîler, bulug çağına ermiş olan erkeklerin savaş, hastalık, soğuk ve sıcak gibi zaruret hali bile bulunsa hiçbir şekilde ipek giyinmelerini ve üzerine oturmalarını uygun görmemişlerdir. Fakat hanımıyla birlikte ipek sergiye oturursa, hanımına ittibaen bu durumda caiz olur.²⁶¹

Şâfiîlere göre bit, kaşıntı, uyuz ve benzeri hastalık vakalarında, telef edici soğukluk ve sıcaklık halinde, savaşta veya savaşta kullanılan silahlara karşı ipek kadar dayanıklı bir şey bulunmadığında, namazda avret yerini örtecek başka bir şey olmadığında ipek elbisenin giyilmesinin caiz olduğu görüşünü savunmuşlardır.²⁶²

²⁵⁸ el-Halebî, *Mülteka'l-Ebhur*, IV/146-147; el-Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Hukuku*, II/2100.

²⁵⁹ Ayşe Durumlu, *İslam Hukukunda Şahsa Özel Düzenlemeler ve Fıkhî Tahlili* (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2018), 74.

²⁶⁰ Durumlu, *İslam Hukukunda Şahsa Özel Düzenlemeler ve Fıkhî Tahlili*, 74; Abdullah b. Mahmud b. Mevdud el-Hanefî Mevsilî, *el-İhtiyar li Ta'lili'l-Muhtar* (Beyrut: y.y., 1997), V/410; Abdurrahmân b. Muhammed b. İvaz el-Cezîrî, *Kitabu'l-Fıkh Ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a* (Beyrut: Daru'l-İhyai't-Turasi'lArabî, tsz.), II/12-13.

²⁶¹ Durumlu, *İslam Hukukunda Şahsa Özel Düzenlemeler ve Fıkhî Tahlili*, 75 el-Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Hukuku*, II/2101-2103.

²⁶² Durumlu, *İslam Hukukunda Şahsa Özel Düzenlemeler ve Fıkhî Tahlili*, 76; el-Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Hukuku*, II/2095-2096.

Hanbelî mezhebine göre hastalık, savaş, soğuk-sıcak havalarda ve düşmandan korunmak için erkeklerin ipeği kullanmaları mubah saymışlardır.²⁶³

Bu bilgiler doğrultusunda günümüzde aynı zaruretlerin meydana gelmesi ve başka çözümlerin olmaması durumunda, erkeklerin ipek giyinmesinin caiz olabileceği kanaatindeyiz. Çünkü İslâm dini kolaylık dinidir. Zaruret halleri meydana geldiğinde erkeklere bunun için ruhsat verilmiştir.

2.3.3. Usfur/Aspur İle Boyanmış Elbiseler Giymenin Yasaklanması

Hadisler de geçen aspur veya usfur kelimesinin zaferan, makyaj malzemesi, sarı renkli koku, safran veya elbise boyasını ifade etmek için kullanmakla beraber biz "sarıya boyanmış elbise" ve "sarı renk koku" diye dilimize tercüme etmenin daha olduğu kanaatindeyiz.

Abdullah b. Amr (r.a) şöyle anlatıyor: Hz. Peygamber (s.a.v) üzerimdeki usfur ile boyanmış/sapsarı elbiseyi gördüğünde: “*Bunlar (giydiklerin) kâfirlerin giyeceğidir, sen bunları giyme!*” buyurdu.²⁶⁴

İbn Tavus, babasından bildiriyor: Abdullah b. Amr (r.a) dedi ki: Üzerimdeki iki tane sapsarı elbiseyle Hz. Peygamber (s.a.v)’in yanına geldim. Hz. Peygamber (s.a.v) beni böyle görünce bana kızdı ve: “*Bu elbiseleri git, çıkar ve at*” buyurdu. Ben de: “*Nereye atayım Ey Rasulallah!*” deyince, Hz. Peygamber (s.a.v): “*Ateşe at*” buyurdu.²⁶⁵

Hz. Ali (r.a)’den gelen rivâyete göre: *Rasûlüllah (s.a.v) bana altın bir yüzük takmayı, ipekten elbiseler giymeyi, sarı renkli elbiseler giymeyi ve rüku’a eğilince Kur’an okumayı yasakladı.*²⁶⁶

Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde erkekler arasında bu giysilerin kullanımının da yaygın olduğu görülmektedir. Ve bu hadislerden anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber (s.a.v) erkeklerin bu çeşit elbiseler giymelerini yasaklamıştır. Bu yasağın getirilme sebebi; kadın erkek farkına ve şeriatta yasaklanmış olan erkeğin kadına, kadının erkeğe benzemesi anlayışına ters olduğundan dolayıdır.

İmam Nesâî, bu şekilde dikkat çeken sapsarı elbiselerin giyilmesinin yasak olduğu görüşündedir.²⁶⁷

²⁶³ Durumlu, *İslam Hukukunda Şahsa Özel Düzenlemeler ve Fıkhî Tahlili*, 76; el-Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Hukuku*, II/2097-2098.

²⁶⁴ Nesâî, *Zînet*, 95.

²⁶⁵ Müslim, *Libas*: 4; Nesâî, *Zînet*, 95.

²⁶⁶ Müslim, *Libas*: 4; Nesâî, *Zînet*, 95.

²⁶⁷ er-Reşûdî, *Fıkhü'l-İmam en-Nesâî*, 74.

İslâm âlimleri, erkeklerin bahsettiğimiz şekilde dikkat çeken sapsarı kıyafet/elbise giymenin câiz olup olmayacağı hususunda ihtilâf etmişler, fikir birliğine varamamışlardır. Bu görüşleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Sahâbe ve tâbiînin çoğunluğu, İmam Âzam bu tür elbise giyilmesini mübah saymışlardır.²⁶⁸ İmam Şâfiî ve Hanbeliler'e göre bu tür elbise giyilmesi mekruhtur.²⁶⁹
2. İmam Mâlik, sarı renk ile boyanmış elbiselere nazaran farklı bir renk ile boyanmış elbiseyi/kıyafeti daha faziletli olduğu görüşünü benimsemiştir. Ve evlerde, evin avlusunda giyilmesini caiz görmüştür. Ancak bu sarı elbisenin toplantı, tören, çarşı vb. yerlerde giyilmesini mekruh saymıştır.²⁷⁰
3. Bazı âlimler de nakledilen hadisler sebebiyle, erkeklerin bu tür elbise giymesini tenzihen mekruh kabul etmişlerdir.²⁷¹
4. Bir kısım ulemâ ise sarı elbise giyme yasağının ihrama girenlere kapsadığı görüşünü savunmuşlardır.²⁷²

Sonuç olarak Hz. Peygamber (s.a.v) Müslümanları sırf sarıya boyanmış elbiseleri kullanmaktan alıkoymuştur. Fakat bu nehiy haram anlamına gelmemekle birlikte “çok dikkat çekici” katıksız sarı renkli kıyafet giymek erkeklere mekruh sayılmıştır.²⁷³

2.3.4. İzârı Yerde Sürümek

Arap erkekleri, eskiden beri evlerinde ve dışarıda elbise giyerler. Bu şekildeki giyimleri onların tabii ve milli kıyafetleridir. İzâr da Arapların belden aşağı olacak şekilde giydikleri eteklik gibi bir kıyafet çeşididir. Giyilen kıyafet ister izâr ister entari olsun, yerde sürünecek kadar uzun olursa yerde bulunan pisliklere sürünüp kirleneceğinden dolayı Hz. Peygamber (s.a.v) giyilen kıyafetin bu şekilde uzun olmasını yasaklamıştır.²⁷⁴

Özellikle bu giysilerin gösteriş ve kibirlenmek amacıyla uzun yaptırılması, kesinlikle haram kılınmıştır. Çünkü bu kıyafetler o dönemde Kureyş'in ileri gelenleri/aristokratları ve İran sosyetesinin bir giyim tarzıydı. Bu sebepten dolayı diğer insanlar arasında bu

²⁶⁸ Ömer Işık, *Hadislerde Giyim Kuşamla İlgili Temel İlkeler Ve Uyarılar* (Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, 2020), 103.

²⁶⁹ el-Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Hukuku*, 2096-2099.

²⁷⁰ Işık, *Hadislerde Giyim Kuşamla İlgili Temel İlkeler*, 103; el-Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Hukuku*, 2103.

²⁷¹ Işık, *Hadislerde Giyim Kuşamla İlgili Temel İlkeler*, 103.

²⁷² Işık, *Hadislerde Giyim Kuşamla İlgili Temel İlkeler*, 104.

²⁷³ Işık, *Hadislerde Giyim Kuşamla İlgili Temel İlkeler*, 104; Yaşar Kandemir v.dğr., *Peygamberimizden Hayat Ölçüleri (Riyazü's-sâlihîn)*, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2015), 7/ 418.

²⁷⁴ Işık, *Hadislerde Giyim Kuşamla İlgili Temel İlkeler*, 51.

giysilerin giyilmesi halinde böbürlenmeye yol açabileceği şekilde yeri süpürecek kadar uzun kıyafetler giymemeleri konusunda Hz. Peygamber (s.a.v) ashâbını uyarmıştır.²⁷⁵ Bu uyarılar ile ilgili rivayetlerin bazıları ise şu şekildedir:

Abdullah b. Abbâs (r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)'in: *“Allah eteklerini uzatanlar/izârını yerde sürüyenlere rahmet bakışıyla bakmayacaktır.”* buyurduğunu bildirdi.²⁷⁶

Ebu Zer (r.a), dedi ki: Rasûlullah (s.a.v): *“kıyamet günü Allah Teala şu üç kişiye ne merhamet bakışıyla bakar ne onlarla tekellüm eder ne de onları günahlarından temizler. Onlar için ancak acı bir azap vardır. Bu kişiler, yaptığı iyiliği insanın başına kakanlar, kibir ve gösteriş için izârını çok uzatıp yerlerde sürüyen ve yalan yeminlere mallarının satışını artırmaya çalışanlardır”* buyurmuştur.²⁷⁷

Abdullah bin Ömer (r.a)'in rivayetine göre, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *“Kim böbürlenerek eteklerini, paçalarını ve sarığını yere kadar uzatır yerlerde sürüklerse Yüce Allah kıyamet günü ona bakmaz.”*²⁷⁸

Sâlim (r.a)'in babasından rivâyet ettiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v): *“Kim elbisesini böbürlenerek yerlerde sürüklerse Yüce Allah kıyamet günü o kimseye rahmet nazarıyla bakmaz.”* Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir (r.a): *“Ey Allah'ın Rasûlü! İzârımın bir tarafını tutmadığımda yere sarkıyor”* dediğinde ise Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: *“Sen eteğini gururdan dolayı uzatanlardan değilsin.”*²⁷⁹ buyurmuştur.

İmam Nesâî, uzun elbise giyilmesinin menedilmesi kibir davranışından dolayı olduğunu ve bunun için izârın yerlere sürünecek kadar uzun olmasının haram olduğu görüşündedir.²⁸⁰

İslâm uleması giyilen elbisenin aşağılara kadar indirilmesini sünnete uygun bir giyiniş olduğunu söylemekle beraber topuklara kadar sarkıtılmasını câiz görmüşlerdir. Elbisenin kibir nedeniyle topukları geçmesi/topuklardan aşağı inip yerlere sürünmesinin haram olduğu hususunda âlimler ittifak etmişlerdir.²⁸¹

Eğer izârın yere sürünmesinde kibir kastı yoksa herhangi bir sakınca görülmemektedir. Ancak İbnü'l-Arabî (ö. 638/1240) ve Nevevî (ö.676/1277) gibi âlimler elbiseyi uzatmanın yerde sürünmeye, yerde sürünmenin de böbürlenmeye delâlet

²⁷⁵ Komisyon, *Hadislerle İslâm*, 3. Baskı (Ankara: DİB Yayınları, 2015), 7/487.

²⁷⁶ İbn Mâce, Libas: 7; Ebû Dâvûd, Libas: 30; Nesâî, zînet, 104.

²⁷⁷ Ebû Dâvûd, Libas: 28; Tirmizî, Büyü': 5; Nesâî, zînet, 104.

²⁷⁸ Ebû Dâvûd, Libas: 28; Tirmizî, Büyü': 5; Nesâî, Zînet, 104.

²⁷⁹ Ebû Dâvûd, Libas: 28; Tirmizî, Büyü': 5; Nesâî, Zînet, 104.

²⁸⁰ er-Reşûdî, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, 93.

²⁸¹ Işık, *Hadislerde Giyim Kuşamla İlgili Temel İlkeler*, 52; er-Reşûdî, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, 96.

edeceğinden dolayı kibir kastı olmasa da bu durumun Resûlullah (s.a.v)’ın nehyine ters düşeceği için mekruh olduğu görüşünü savunmuşlardır.²⁸²

2.3.5. Resim ve Heykelin Hükümü

Lügatta “kalıntı, işaret koyma, ayak izi, kalemle çizme” gibi manalara gelen resim kökünden müştak resim “bir şeyin, varlıkların, doğa görünüşlerini boya veya çizgi ile kâğıt, bez, tahta gibi düz bir zemin üzerine icra edilen şekli, bunu yapmak için gerekli yöntemleri talim eden sanat, fotoğraf” anlamına gelmektedir. Aynı zaman da resim kelimesi Arapça kökenlidir. Arapça’da resim ve resim yapma karşılığı olarak sûret ve tasvîr ifadeleri kullanılmaktadır.²⁸³

İslâm ulemasının/fukahasının büyük çoğunluğu insan ve hayvan siluetiyle resimlerinin/suretlерinin yapılmasının haram olduğu konusunda ittifak etmişlerdir.

İslamiyet’in yayılmaya başladığı dönemde Mekke’de yaşayan insanlar puta tapıyorlardı. Ellерine geçen helva, hamur, taş, çamur gibi malzemelere şekil verip onlara tapıyorlardı. Dolayısı ile bu davranış tevhid inancına ters olduğu için İslamiyet putperestliği kesin bir emirle yasaklamıştır. Hatta puta tapmaya benzer, onu akla getiren uygulamalara da set çekerek heykel yapımını da yasaklamıştır.²⁸⁴

Cahiliye Araplarının heykel yapmaktaki tek amacı ona tapmaktır. İşte bu yüzden bu konudaki hadislere bakıldığında heykel yapanların Allah katında azabı en şiddetli olan kimseler olduğu bildirilmiştir.²⁸⁵

Bu konuyla ilgili bazı hadisleri zikretmeyi faydalı buluyoruz:

Hz. Âişe (r.a) şöyle bildiriyor: “*Evimde üzerinde resim bulunan bir elbise vardı. Onu duvarda bir yere perde yapmıştım. Namaz kılarken o perde Allah Rasûlü (s.a.v)’nın karşısına geliyordu, sonra Rasulullah (s.a.v): “Ey Âişe bunu(resimli perdeyi) karşımdan kaldır” buyurdu. Ben de onu oradan kaldırıp minder yaptım.*”²⁸⁶

Nesâî de geçen bu rivayette, Hz. Peygamber’in zikri geçen tasvirler/resimler sebebiyle namazı tekrardan kıldığına dair herhangi bir rivayet bulunmadığından ötürü evde

²⁸² Işık, *Hadislerde Giyim Kuşamla İlgili Temel İlkeler Ve Uyarılar*, 52; Ebû’t-Tayyib Muhammed Şemsü’l-Hak b. Emîr Alî ed-Diyânüvî el-Azîmâbâdî, *‘Avnû’l-ma’bûd* (Beyrut: Dâru’l-kütübü’l-ilmîye, 1994), 11/96.

²⁸³ Tuncay Başoğlu, “Resim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), XXXIV/579-582.

²⁸⁴ Hasan Yaşaroğlu, “İslam’da Resim-Heykel Yasağı ve Ahmet Hamdi Akseki’nin Konu Hakkındaki Görüşleri”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (2016): 85.

²⁸⁵ Yaşaroğlu, “İslam’da Resim-Heykel Yasağı ve Ahmet Hamdi Akseki’nin Konu Hakkındaki Görüşleri”, 85.

²⁸⁶ İbn Mâce, *Libas*: 45; Ebû Dâvûd, *Libas*: 47; Nesâî, *Zînet*, 111.

resim bulunmasının sadece mekruh olduğu ve namazın sıhhatine herhangi bir zarar vermediği görüşü kabul edilmiştir.

Hız. Ali (r.a) şöyle bildiriyor: Yemek yaptım ve Hız. Peygamber (s.a.v)'i yemeğe davet ettim. Hız. Peygamber (s.a.v) yemeğe gelip odaya girince üzerinde resimler olan örtüyü gördü ve hemen çıktı. Bana: *“İçerisinde resim olan bir eve melekler girmez”* buyurdu.²⁸⁷

Hız. Âişe (r.a) şöyle dedi: Rasûlüllah (s.a.v) seferden dönmüştü. Ben de yük koyduğum bölüme yüzünde resimler olan bir örtü asmıştım. Hız. Peygamber onu görünce yüzünün rengi değişti, sonra eliyle onu çekip çıkardı ve: *“Kıyamet gününde azabı en şiddetli olanlar Yüce Allah'ın yarattığını taklit ederek resim yapanlardır.”*²⁸⁸ buyurdu.

Ebu Hureyre (r.a)'nin rivayetine göre: Hız. Peygamber (s.a.v): *“Kim bir resim yaparsa yaptığı resme can vermesi için kıyamet günü zorlanır. Fakat yaptığı o resme can vermesi mümkün değildir.”*²⁸⁹ buyurmuştur.

İmam Nesâî, heykel ve resim yapmanın putperestliğe yol açma tehlikesi olacağından dolayı ve evde resim bulundurmanın dinen doğru olmadığı görüşündedir.²⁹⁰

Âlimlerden bir kısmı hadislerde geçen yasağın heykel imaline yönelik olduğunu kabul etmiştir. Bazı hadislerde geçen “kumaştaki nakış” ibaresini iki boyutlu resim yapmaya izin verileceği yönde yorum getirmişlerdir. Hız. Peygamber'in, evinde bulunan resimli örtüleri engelleyip sadece halı ya da minder gibi şeylerde kullanılmasına izin vermiş olmasını ise onun sade hayat tarzını muhafaza etme ve namazı haşyet içinde kılma amacıyla yaptığını ifade etmişlerdir.²⁹¹

Bazı âlimler ise yapılan bu resimlerde canlı-cansız ayırımı yapmamış, putperestliğe yol açma tehlikesi olacağı için haram kabul etmişlerdir.

Günümüzde âlimlerin bir kısmı meydana gelen ihtiyaçlar doğrultusunda bu yasağa bazı istisnalar getirilebileceğini söylemişlerdir. İnsan veya hayvan silueti yapmanın haram olduğu görüşünü benimseyen bazı âlimler, yüzünde bu çeşit resimler bulunan kilim, halı veya minder gibi eşyaların satın alınıp kullanılabileceğini söylemişlerdir. Mezhep imamlarına göre bu tür heykel ve resim bulunan mekânlarda namaz kılmanın hükmünün mekruh olduğunu söylemişlerdir. Hız. Ömer ve Abdullah bin Abbas'ın, içinde resim bulunması nedeniyle kiliselerin içine girip orada namaz kılmayı kerih gördükleri nakledilir.

²⁸⁷ Nesâî, zînet, 111.

²⁸⁸ Müslim, Libas: 25; Ebû Dâvûd, Libas: 47; Nesâî, zînet, 112.

²⁸⁹ İbn Hanbel, “Müsneid”, 10145; Nesâî, “Zînet”, 114.

²⁹⁰ er-Reşûdî, *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*, 121.

²⁹¹ Başoğlu, “Resim”, *DİA*, XXXIV/579-582.

Hanefî mezhebine göre resmin duvarlarda veyahut tavanda olması, resmin üzerine secde yapılmasından veya namaz kılanın kible yönünde resim bulunmasından daha az sakıncalı görülmüştür. Fakat çok dikkatli bakılmadığı sürece gözükmeyen çok küçük şekillerin bulunduğu mekânlarda namaz kılınması mekruh görülmemiştir.²⁹²

²⁹² Başoğlu, “Resim”, *DİA*, XXXIV/579-582.

SONUÇ

İslam Dininde Kur'an-ı Kerim'den sonra Hz. Peygamber'in hadisleri en önemli kaynak olarak gösterilmektedir. Hadisler, Hz. Peygamber'in hareketlerini, davranışlarını ve uygulamalarının nasıl olduğunu bize aktarmaktadır. Aynı zamanda İslâm dininin ikinci kaynağı olan hadisler bizlere yani Müslümanlara İslam'ı hayatımıza en iyi ve en doğru bir şekilde nasıl yerleştirmemiz gerektiğini öğretir. Bundan dolayı da nakledilen hadislerin sahih kaynaklardan öğrenilmesi gerekmektedir. İşte bu noktada karşımıza çıkan önemli hadis âlimlerinden birisinin de bir kez daha görüldüğü İmam Nesâî olduğu müşahede edilmiştir.

İmam Nesâî'nin, hicri üçüncü asırda yaşamış bir âlim olduğu, yaşadığı dönemin önde gelen âlimlerinden birisi olduğu görülmüştür. Çünkü o, örnek kişiliği ve ilmi şahsiyetiyle diğer ilimlerde olduğu gibi hadis ilminde de ün kazanmıştır. Çoğu âlime göre Buhari ve Müslim'den sonra hadis ilminin otoriteleri arasında kabul edildiği bir kez daha fark edilmiştir. İmam Nesâî, hadis ilminin yanı sıra fıkıh ilminde de kendini yetiştirmiştir. Mısır âlimlerinin en fakihî olarak kabul edilen İmam Nesâî, Allah'ın emir ve yasaklarına uyma hususunda çok hassas davranmıştır. Aynı zaman da İmam Nesâî, Mısır ve Hıms şehirlerinde kadılık yaptığı görülmüş, bundan dolayı da kendisine Şeyhülislam ve Kâdî unvanları verilmiştir. İmam Nesâî'nin bu görevlerde yer alması da onun fıkıh ilmindeki yerini göstermesi açısından önemlidir.

İmam Nesâî'nin, Sünen adlı eserinde diğer sünen kitaplarında bulunmayan konuları daha detaylı bir şekilde ele aldığı, bu yüzden eserinde konu başlıklarının pek çok olduğu müşahade edilmiştir. Sözün özü, Nesai'nin, disiplinli çalışması, ilmi gücü ve sağlam iradesi ile övgüyü hak etmiş olduğu, İslâmî ilimlerde çok büyük olumlu ve derin izler bıraktığı da rahatlıkla söylenebilir.

İslâm dini, insanlar için her zaman en iyisini ve en faydalı olanın yapılması gerektiğini bize bildirmektedir. Çünkü İslam dinindeki hükümlere bakıldığında hepsi insanın yaratılışına/fitratına uygundur. Kişinin zorlanmadan kolay bir şekilde yapacağı türdendir. İşte bu yüzden İslâm dininde hiçbir hüküm insanın doğasına, yaratılışı ve fitratına aykırı değildir. Bazı hükümlerde ise bizlerin bilmediği hikmetler, gizli olabileceğinden taabbüdi olduğuna ve öylece inanılması gerektiğini

düşünmekteyiz. Bazı emir ve yasaklardaki hükümler kişinin maslahatı gereği istisna tutulmuştur. Buradan da şu sonuca varmalıyız ki İslâm dini her zaman için kolaylık dinidir. İmam Nesâî'nin de her zaman ve zeminde kolaylık prensibini yeğlediği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Abdölmün'im, Mahmud Abdurrahman. *Mu'cemü'l-Mustalahat ve'l-Elfazi'l-Fıkhiyye*. Kahire: Darul-Fazile.
- Acar, Halil İbrahim. *İslâm Aile Hukuku*. 1.Baskı. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Acar, Halil İbrahim. "Talâk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXXIX: 496. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Al- Veşmi, Abdulaziz bin Abdullah. *Fıkhu'l-İmam En-Nesâî*. İmam Muhammed bin Suud İslam Üniversitesi, 2012-2013.
- Al-Asker, Ahmed bin Saleh bin Ahmed. *Fıkhu'l-İmam En-Nesâî*. İmam Muhammed Bin Suud İslam Üniversitesi, 2012-2013.
- Alper, Hülya. "Münâfık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXXI: 565-568. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Aslan, Hasan. *Hadis Literatüründe Fedâilü's-Sahâbe Türü Kaynaklar ve Nesâî'nin 'Fedâilü's-Sahâbe'si*. Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi, 2017.
- Atar, Fahrettin. "Tedbir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXXX: 258-259. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Atar, Fahrettin. Nikâh. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2007. XXXIII.
- Aybakan, Bilal. "İkâle". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXII: 14-16. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Aybakan, Bilal. "Sarf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXXVI: 137-140. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Azîmâbâdî, Ebü't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak b. Emîr Alî ed-Diyânüvî. *'Avnü'l-ma'bûd*. Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmiye, 1994.
- Bardakoğlu, Ali. "Bey". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. VI: 13-19. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

- Bardakoğlu, Ali. ‘‘Köpek’’. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXVI: 251-252. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Başer, İsmail. *Kütüb-İ Sitte’ye Dahil Dört Sünen Kitabının Mukayesesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2006.
- Başoğlu, Tuncay. ‘‘Resim’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXXIV/579-582. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Beşer, Faruk. ‘‘Süslenme’’. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXXVIII: 178-180. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Cezîrî, Abdurrahman. *Kitâbü’l-Fıkh alâ Mezâhibi’l-Erbe’a*. 2. Baskı. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2003. IV.
- Çeker, Orhan. ‘‘Bikr’’. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. VI: 151. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Çeker, Orhan. *Fıkıh Dersleri*. 10. Baskı. Konya: Tekin Kitabevi, 2018.
- Çolak, Abdullah. *İslâm Aile Hukuku*, 1.Baskı. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018.
- Demirci, Kürşat. ‘‘Helâl’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XVII: 173-175. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Durumlu, Ayşe. *İslam Hukukunda Şahsa Özel Düzenlemeler Ve Fıkhî Tahlîli*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2018.
- Düreyinî, Muhammed Fethî. *Buhusün Mukarene fi’l Fıkhî’l-İslâmî ve Usûlih*. Beyrut: yy., 1994.
- Ebû Muhammed b. Ahmed Aynî, *el-Binâye*, thk. Muhammed Ömer er-Ramfûrî. Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1941.
- Ebû Zehra, Muhammed. *el-Ahvâlu’ş-Şahsiyye*. Kahire: yy., ts.
- el-Cezîrî, Abdurrahmân b. Muhammed b. İvaz. *Dört Mezhebe Göre İslâm Hukuku*. İstanbul: Çağrı Yayınları tsz.

- el-Cezîrî, Abdurrahmân b. Muhammed b. İvaz. *Kitabu'l-Fıkh Ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a*. Beyrut: Daru'l-İhyai't-Turasi'lArabî, tsz.
- el-İsfehânî, Râgıp. *Müfredât Elfâzi'l-Kur'an*. 2. Baskı. Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 2002.
- el-Meydânî, Abdulganî b. Tâlib. *el-Lubâb fî şerhi'l-Kitâb*. nşr. Mahmud Emin en-Nevâvî. Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, tsz.
- en-Nesâî, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb. *Sünenü'n-Nesâî el Müctebâ*. Darü'r-Risaletü'l-Alemiyye, tsz.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1991.
- Erkaya, Musa. ‘‘Sünen-i Nesâî (Nüshalarının) Rivayetleri’’. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.1 (Elazığ, 2014): 189.
- Er-Reşûdî, Ali bin Fahd bin Abdullah. *Fıkhu'l-İmam en-Nesâî*. İmam Muhammed bin Suud Üniversitesi, 2012-2013.
- Esen, Hüseyin. ‘‘Zina’’. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXXXIV: 444-445. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- et-Tahâvî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed. *Muhtasaru İhtilâfî'l-'ulemâ*. Beyrut: Dâru'lBeşâiri'l-İslâmiyye, 1995.
- et-Tahâvî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed. *Ahkâmu'l-Kur'ani'l-Kerîm*, thk. Saadettin Önal. İstanbul: İSAM, 1998.
- ez-Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. ‘‘*Alâmü'n-nübela*’’. y.y., tsz.
- Ez-Zehebi, Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Tezkiratu'l-Huffaz*. Beyrut: DarülKütübilİlmiyye, 2012.
- Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed b. Ali. *el-Misbâhu'l-Münîr*. Beyrut: Mektebetü Lübnân, tsz.
- Göç, Emine Esin. *İslam Borçlar Hukukunda İkâle*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010.

- Işık, Ömer. *Hadislerde Giyim Kuşamla İlgili Temel İlkeler Ve Uyarılar*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, 2020.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed. *el-Musannef fî'l-ehâdis ve'l-âsâr*. Thk. Kemal Yûsuf el-Hût. Beyrut: 1409.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali. *el-Muhallâ bi'l-âsâr*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- İbn Hübeyre, Ebu'l-Muzaffer Yahyâ b. Muhammed. *Kitâbü'l-İfsâh an me'âni's-Sihâ*. Thk. Fahd b. Abdülazîz es-Sa'id. II. Cilt. Kahire: y.y., 1987.
- İbn Kayyım el-Cevziyye, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebîbekr. *İ'lâmü'l-muvakkı'în*. Thk. M. Muhyiddîn Abdülhamîd. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1987.
- İbn Kudame, Ebû Muhammed Abdullah. *el-Muğnî*. Riyad: yy, 1981.
- İbn Kudâme, Ebu'l-Ferec. *eş-Şerhu'l-kebîr 'alâ metni'l-Mukni'*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1983.
- İbn Rüşd, Muhammed b. Ahmed. *Bidâyetü'l-müctehid*. Kahire: Mektebetü'l-külliyeti'l-Ezheriyye, 1966.
- İbn. Hallikân, Ebû'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr. *Vefayâtü'l-A'yân*. thk. İhsan Abbâs. Beyrut: 1978.
- İbn. Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd el-Endelüsî el-Kurtubî. *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*. Beyrut: y.y, ts.
- İbn. Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd. *el-Muḥallâ*. Mısır, yy., 1968.
- İbn. Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer el-Kureşî. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. Beyrut: y.y., 1977.
- Kallek, Cengiz. "Simsar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXXVII: 215-218. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Kandemir, M.Yaşar. "Nesâî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXXII: 563. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

- Kandemir, M.Yaşar. “Sünen”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXXVIII: 147. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Kandemir, Yaşar-Küçük, Raşit - Çakan, Prof. Dr. İsmail Lütfi. *Peygamberimizden Hayat Ölçüleri (Riyazü's-sâlihîn)*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2015.
- Karaman, Hayrettin. Çağrı, Mustafa. Dönmez, İbrahim Kâfi. Gümüş, Sadrettin. *Kur'an Yolu Türkçe Meali ve Tefsiri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Karaman, Hayrettin. Çağrı, Mustafa. vdğr. *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Koca, Ferhat. “Helâl”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XVII: 175-178. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Koçak, Muhsin - Dalgın, Nihat - Şahin, Osman. *İslâm Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016.
- Koçyiğit, Talat. *Hadis Tarihi*. Ankara: TDV Yayınları, 1998.
- Komisyon. *Hadislerle İslâm*. 3. Baskı. Ankara: DİB Yayınları, 2015.
- Köktaş, Prof. Dr. Yavuz. *Ana Hatlarıyla Ahkâm Hadisleri*. 2. Baskı. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016.
- Köse, Saffet. “Hile”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XVIII: 28-29. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Küçüksarı, Mücahit. *İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Hanîfe'ye yönelttiği eleştiriler (Muâmelât alanında)*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007.
- Leknevî, Ebü'l-Hasenât Muhammed Abdülhay b. Muhammed Abdilhalîm el- Hindî. *Sünen-i Erba'a ve Bazı Hadis Kitaplarında Yer Alan Hadislerin Durumu*. Trc. Mustafa Karataş. Kur'an Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi, 1999.
- Makdisî, Bahâuddîn Abdurrahmân b. İbrâhim. *el-'Udde şerhu'l-'Umde*. Beyrut: Daru'l-Fikr, ts.
- Mevsilî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdud el-Hanefî. *el-İhtiyar li Ta'lili'l-Muhtar*. Beyrut: y.y., 1997.

- Müzenî, İbrâhim İsmâil b. İsmâil. *el-Muhtasar*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-ilmîyye, 1998.
- Öğüt, Salim. "İhram". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXI:539-542.İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Özen, Şükrü. "Musarrat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXXI: 240-241. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Özen, Şükrü. "Velâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXXXIII: 11-15. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Remlî, Şemsüddîn Muhammed b. Ebi'l-Abbâs Ahmed b. Hamza b. Şihâbiddîn. *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc*. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1984.
- Safedî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdurrahmân. "Rahmetü'l-Ümme fî ihtilâfî'l-Eimme". Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-ilmîyye, 1987.
- San'ânî, Muhammed b. İsmail. *Sübülü's-selâm şerhu Bulûğî'l-merâm*. Thk. Hâzim Ali Behcet el-Kâdî Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995.
- Serahsî, Ebûbekir Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl. *el-Mebsût*. Thk. Ebû Abdillâh Muhammed b. Hasan Muhammed Hasan İsmâil. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-ilmîyye, 2001.
- Şa'bân, Zekiyyüddin. *İslâm Hukuk İlminin Esasları*. Trc. İbrahim Kâfî Dönmez. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Şirbînî, Muhammed el-Hatîb. "Muğni'l-Muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî-i elfâzi'l-Minhâc". II. Cilt. b.y., Dâru'l-Fikr, tsz.
- Ünal, Halit. "Arâyâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. III: 337. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Ünver, Mustafa. "Nesâî, Tefsiri ve Tefsirdeki Metodu". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.6 (Samsun 1992): 193.
- Vellevî, Muhammed b. Ali b. Âdem el- İtyûbî. *Zahîretü'l- 'uqbâ fî şerhi'l-Müctebâ*. Riyad: Daru'l-Meârici'd-Devliyye, 1996.

Yâfiî, Ebû Muhammed Afîfüddîn Abdullâh b. Es‘ad b. Alî b. Süleymân. *Mirâtü’l-Cinan ve İbratü’l-Yakzan*. Kahire: 1993.

Yaşaroğlu, Hasan. “İslam’da Resim-Heykel Yasağı ve Ahmet Hamdi Akseki’nin Konu Hakkındaki Görüşleri”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (2016): 85.

Yaşaroğlu, M. Kamil. “Şevval”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. XXXIX: 34. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

Yılmaz, Beyza. *Nesât’ın Es-Sünen’indeki Megâzî Rivâyetlerinin Tespiti Ve Siyer-Megâzî Kaynaklarıyla Mukayesesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2019.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : İrem Nur
Doğum Yeri KÖSE :
Doğum Tarihi :

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : Karadeniz Teknik Üniversitesi / İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrenimi :
Bildiği Yabancı Diller :

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

- a) Yayınlar (-SCI- Diğer) :
- b) Bildiriler (-Ulualarası-Ulusal) :
- c) Katıldığı Projeler:

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl: MEB

İLETİŞİM

E-posta Adresi :